

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΔΑΝΕΙΣΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΩΝ ΟΡΜΗ.

Μεταξύ τῶν ἀμειλίκτων κατηγορῶν καὶ τῶν θερμῶν ὑπερασπιστῶν τῆς δημοσίας πίστεως ὑπάρχει μέση τις ὁδός, τὴν ὁποίαν ἐν ἐκάστη ἐποχῇ καὶ χώρα ἢ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων διανοίγει. Πῶς! Ὄταν τὸ σκάφος τῆς πολιτείας πρόκειται νὰ καταστραφῇ, ἢ σωτηρία αὐτοῦ, καθ' ὅσον δεῖται χρημάτων, πρέπει νὰ προσδοκᾶται μόνον ἐκ τῶν τακτικῶν ἢ τῶν ἐκτάκτων φόρων; Ἄλλ' αἱ πηγαὶ αὐτῶν μαρτυροῦσι τὴν ἐπερχομένην ἐκ τῆς ἐπὶ θύραις κοινωνικῆς συμφορᾶς ξηρασίαν. Εἰς τοιαύτην δὲ περίπτωσιν, καὶ ἄλλας κατεπείγοντος τῆς χώρας διαφέροντος, ἢ προσφυγῇ πρὸς τὴν δημοσίαν πίστιν ἀποβαίνει ἀληθῶς ἡ μόνη σωστική. Καὶ πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι, καθόσον τὸ δάνειον χρησιμεύει ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας, οὐδεμίᾳ ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἀξία αὐτοῦ σώζεται ὁλόκληρος ἐν τῷ ὑψίστῳ ἐθνικῷ ἀγαθῷ, τῆς ἐλευθερίας ἢ τοι, ἀνεξαρτησίας καὶ περαιτέρω τοῦ κράτους ἀκμῆς.

Ἄφ' ἐτέρου λίαν ἰσχυρὴ εἶναι ἡ ἰδέα, ὅτι τὰ ἐθνικὰ δάνεια αὐξάνουσι τῆς χώρας τὰ πλούτη. Ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι πρόκειται περὶ ἔθνος, τὸ ὁποῖον δανεῖζεται παρὰ τῶν ξένων ὅπως χρεωκοπήσῃ, εἶναι πρόδηλον ὅτι καὶ τὰ δημόσια δάνεια, ὅπως καὶ τὰ ἰδιωτικά, ἀντιπροσωπεύονται ἐκ τῆς ὑποχρέωσης τῆς ἐπιστροφῆς. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκ τῆς χρήσεως ὠφέλειαν, ἀντιπροσωπεύεται αὕτη ἐκ τοῦ τόκου, καὶ ἰδιαιτέρως ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν δανείων, ἐκ τῆς ἀναδιβάσεως τοῦ ἐπιστρεπτέου κεφαλαίου εἰς ἀνώτερον ποσῶν τοῦ

πραγματικῶς δανεισθέντος ποσοῦ. Βεβαίως κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ πάλιν δύναται νὰ ἀπομείνη ὠφέλεια παρὰ τῷ ὀφειλέτῃ· ἀλλὰ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ κινήσεως τῶν ἀλλοτρίων χρημάτων. Ἐὰν ἐχρησίμευσαν ταῦτα εἰς τὰς ἰδιοτροπίας τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ, ἐὰν ἐρρίφθησαν εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς ἀφρονος καταναλώσεως, τί μένει τῷ δανειζομένῳ ἰδιώτῃ εἰς ὁμοίας περιστάσεις, ἵνα μείνη καὶ παρὰ τῷ δανειζομένῳ ἔθνη; Διότι ἡ αὐτὴ βεβαίως λογικὴ καὶ διὰ τὸ μείζον ἐθνικὸν ἄτομον, ἐπὶ τῇ ἐπομένῃ μεγάλῃ περιπλέον διαφορᾷ, ὅτι ἐνῶ τὸ μερικὸν ἄτομον δύναται νὰ μεταχειρισθῇ καὶ δὴ ἐπιτυχῶς τὰ ἀτομικὰ δάνειά του εἰς βιομηχανικὴν καλλιέργειαν, τὸ γενικὸν ἄτομον δὲν εἶναι ἐκ φύσεως προωρισμένον εἰς τοιαύτην βιομηχανικὴν χρῆσιν τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ δανείων.

Τοιαῦτα εἶναι αἱ ἀρχαί. Ἄς ἴδωμεν ἤδη καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ K. Dudley Baxter τὰ ἐθνικὰ δάνεια τῆς Ἑυρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, συμποσούμενα κατὰ τὸ 1848 εἰς 1 700 000 000 λίρ. στερλ., ἀνέβησαν μέχρι τοῦ 1873. εἰς 4 680 000 000 λ. στ. Ἐνδεικτικωτάτη δὲ εἶναι ἡ κατὰ μέσον ὄρον ἐνιαυσία αὐξήσις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ 1861—1871, διότι ἀνέρχεται εἰς 200 000 000 λ. στ. Ὑποτιθεμένου λοιπὸν, ὅτι ἡ τάσις αὕτη θὰ ἐξακολουθήσῃ μέχρι τέλους τοῦ παρόντος αἰῶνος, οἱ κατ' αὐτὸ περιλειπόμενοι θὰ ἴδωσι τὴν καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητα στενάζουσαν ὑπὸ τὸ βᾶρος χρέους 560 περίπου διλιουνίων δραχμῶν! Τῇ ἀληθείᾳ ἔχει τί φοβερὸν τὸ μέλλον τοῦτο τῶν ἀπογόνων. Ἐὰν κατὰ μέσον ὄρον ὑπολογισθῇ εἰς 5 τοῖς % ὁ ἀναγκαῖος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κολοσαίου τούτου κεφαλαίου τόκος, ἴδου ὅτι μετὰ 25 ἔτη οἱ προὔπολογισμοὶ τῶν ἐθνῶν πρέπει νὰ ἐπιφορτισθῶσι κατ' ἔτος διὰ 5 $\frac{1}{2}$ περίπου διλιουνίων δραχμῶν.

Οὕτως ἡ ὁδὸς τῶν ἐθνικῶν δανείων ἀποκρύπτει σοβαροτάτους κινδύνους. Ἐὰν βεβαίως ὑπάρχωσιν ἑκτακτοὶ περιστάσεις, καθιστῶσαι ἀπαραίτητον τὴν ταχίστην διὰ τῆς ἐθνικῆς πίστεως εὔρεσιν τῶν ἀναγκαίων κεφαλαίων ὡς π.χ.

ὁ δίκαιος τῆς ἀμύνης πόλεμος, ἢ ἀποσόβησις τῶν αἰφνιδίων τῆς ἐπικρατείας δεινῶν, ἢ ἐκτέλεσις κυβερνητικῶν ἐν γένει ἔργων, ἰδιαιτέρως εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν καὶ πρόδον ἀναφερομένων· ἀφ' ἑτέρου ἢ ὅλη φρόνησις συνίσταται εἰς τὴν ὅσον ἐνεστὶν ἀνθρωπίνως πρόληψιν τῶν κοινωνικῶν περιπλοκῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ παρόντος διὰ τῶν ἰδίων πρὸ πάντων πόρων αὐτοῦ, ἀπλῶς εἰς ἐπικουρίαν καλουμένου τοῦ μέλλοντος. Ἐννοῶ ὅτι αἱ ψῆφοι τῶν ἐπερχομένων γενεῶν ὀλίγον ἐπὶ τοιούτων θεμάτων ὑπολογίζονται. Τοιαύτη πάντοτε ἡ τύχη τῶν ἀπόντων. Ἐν τούτοις θαυμάζω μᾶλλον ἐκείνον τὸν πολιτικὸν διεύθυντὴν τῶν τυχῶν τῆς πατρίδος του, ὅστις μετὰ τὸν θάνατόν του δὲν περιμέγει τὸν κατακλυσμὸν.

Ἡ λειτουργία τῶν ἐθνικῶν δανείων ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν διαφόρων κυβερνητικῶν σκοπῶν ἀποτελεῖ τὴν λυδίαν λίθον, ἐφ' ἧς δοκιμάζεται ἡ μεγάλη πολιτικὴ ἐπιστήμη. Ἐὰν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐν σχεδίῳ δημοσίων ἐπιχειρήσεων θὰ ἀναφάνωσι κατὰ τοὺς πιθανωτέρους ὑπολογισμοὺς βραδύτερον τῆς ἐπελευσομένης ὡς ἐκ τοῦ δανειστικοῦ βάρους ἐθνικῆς χρεωκοπίας, ἢ οἰκονομικὴ πολιτικὴ ὁμοιάζει τὴν ναυτικὴν ἐκείνην ἐμπειρίαν, ἣτις συνίσταται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ναυαγίου κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ πλοῦ. Ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην χρησιμωτάτη μελέτη ἀποτελεῖται ἐκ τῶν σημείων, τὰ ὅποια δεικνύει ἡ προμνησθεῖσα τεραστία τῶν ἐθνικῶν δανείων τάσις πρὸς αὐξήσιν. Εἶναι ἄρᾳ γε καταδεδικασμένος ὁ καθ' ἡμᾶς πολιτισμὸς, ἵνα ἐν τῇ μείζονι αὐτοῦ ἀναπτύξει, ὁποῖαν καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ὑπόσχεται ὁ μετ' ὀλίγον χρόνος, ἵνα εὖρη συγχρόνως καὶ τὸ θλιβερὸν τέλος τοῦ ἐν τῇ κοινωνικῇ διαδικασίᾳ τῆς συνδρομῆς τῶν δανειστῶν αὐτοῦ;

Ἐὰν ἐπιθεωρήσωμεν τὰ διάφορα ἔργα, ἅτινα μέχρι τοῦδε κατ' ἐξοχὴν ἐχαρακτήρισαν τὴν δραστηριότητα τῶν ἐθνῶν, μεγάλην κατάβόθραν, ἐν ἣ τὰ κεφάλαια τῆς ἐθνικῆς πίστεως κατεβυθίσθησαν, εἶναι, γενικῶς εἰπεῖν, ὁ πόλεμος ὑπὸ τὴν διττὴν αὐτοῦ μορφήν τῆς διαθεσιμότητος καὶ τῆς ἐνεργείας.

“Ολος ὁ θόρυβος τοῦ νεωτέρου πολεμικοῦ πνεύματος ἀναλύεται εἰς τὰ ἑκατομμύρια, τὰ ὁποῖα αἱ Κυβερνήσεις δανείζονται παρὰ τῶν κεφαλαιούχων ἢ ἀντλοῦσιν ἐκ τῆς εὐπειθείας τῶν φορολογουμένων, ἐπὶ σκοπῷ πληρώσεως πίθου ἐντελῶς ὁμοίου πρὸς τὸν μυθολογούμενον τῶν Δαναίδων, διότι ἀμφότεροι στεροῦνται πυθμένος ἐνώπιον τῶν ἐσαι ἀνανεουμένων ἀναγκῶν.

Ἀναμφιβόλως ἡ ἐποψὶς τῆς πολεμικῆς διαθεσιμότητος εἶναι βαρυτέρα διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Πρὶν καταστραφῶσιν ἑκατομμύριά τινα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καταβροχθίζονται ἐν τῇ ἀεννάῳ εἰρήνῃ ἡ προπαρασκευῇ δεκαπλάσιοι καὶ ἑκατονταπλάσιοι ποσότητες. Ἡ ἐνοπλος εἰρήνη εἶναι τὸ μεγαλείτερον στίγμα (μεθ’ ὅλην αὐτοῦ τὴν ἀναγκαιότητα) εἰς τὸ μέτωπον τῆς πεφωτισμένης ἡμῶν ἐποχῆς. “ὦ! τῆς αἰωνίας φύσεως τῆς ἀνθρωπότητος! “Ὅπως ὁ ἄγριος τῶν δασῶν περιφέρεται μετὰ τοῦ ἀσφαλιστηρίου ροκάλου του, οὕτω καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν πρέπει νὰ ἔχωσι πάντοτε ἕτοιμον τὸ πυροβόλον αὐτῶν. Ἡ παγκόσμιος λοιπὸν ἀδελφότης εἶναι χίμαιρα ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἡμετέρου Πλανήτου; Μήπως ὄλαι αἱ ὑποσχέσεις τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας ἦσαν ἕνα καρπώμεθα αὐτῆς, κρατοῦνται αἰετοῦ εἰς τὰς χεῖρας τὴν ἀδελφοκτόνον μάχαιραν;

Ἀπέναντι τῶν μεγάλων ποσοτήτων, τὰς ὁποίας ἡ κατάρτα τοῦ πολέμου συμπαρασύρει μετὰ πολλῶν ἔτι ἀνωτέρων ἠθικῶν τοῦ κόσμου τούτου ἀγαθῶν, μικρὸν εἶναι σχετικῶς τὸ πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν κυβερνητικῶν ἔργων ρεῦμα τῶν ἐθνικῶν δανείων. Πρέπει δὲ νὰ γίνῃ ὡς πρὸς αὐτὰ ἡ ἐξῆς κυριωτάτη διάκρισις, διότι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀδηγοῦνται ταῦτα εἰς ὀλέθρια βουλευματα τῆς ματαιοδοξίας, τῆς πονηρίας ἢ τῆς ἀνικανότητος, ἐλάχιστον δὲ μέρος εἰς τὰς πραγματικὰς τῆς ἐπικρατείας ἀνάγκας. Ἡ ἀκριβὴς ἐπὶ τῶν κυβερνητικῶν ἔργων ἐννοία ἠδύνατο ἐπὶ τοῦ προκειμένου νὰ ρίψῃ ἄρχοι πρὸς τὸ θέμα φῶς. Ἐν γένει ὅ,τι ἡ ἰδιωτικὴ βιομηχανία δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ, περιορίζει ἀναλόγως τὴν κυβερνητικὴν ἀποστολήν. Τί π. χ. θὰ ἔλεγέ τις, ἐὰν τὸ

κράτος ἀνελάμβανεν εἰς ἑαυτὸ τὴν προμήθειαν τῶν ἡμερησίων ἐφοδίων τῆς ζωῆς τῶν ὑπηκόων! Ἄπ’ ἐναντίας διαφέρει ἡ συγκοινωνία, ἡ ὑγιεινὴ τῆς χώρας ἀποκατάστασις καὶ ἐν γένει ἡ ἐπιχειρήσις ἔργων ὑπερτέρων τῆς ἐταιριστικῆς τῶν ἀτόμων δυνάμεως, διότι εἰς ταῦτα δύναται καὶ ὀφείλει ἡ ἐπικράτεια νὰ συντρέχῃ κατὰ τὸ μέτρον τῆς κοινῆς αὐτῶν ὠφελείας.

Ἄλλὰ συμβαίνει πολλάκις σπατάλη μὲν ἐν τοῖς τακτικοῖς πόροις τῆς ἐπικρατείας, ἀναγραφὴ δὲ κατόπιν εἰς τὴν τῆς ἐθνικῆς πίστεως σημαίαν γενναίας τινὸς ιδέας ἢ ἀπαραιτήτου ἀνάγκης, ὅπως ἐπιβαρυθῇ τὸ ἔθνος διὰ προσθήκης νέων δανείων εἰς τὰ παλαιά. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι πονηρὰ μέθοδος, ἀξία τῆς αὐστηροτέρας τῶν λαῶν ἐπιτιμήσεως. Ἡ δὲ μερίς τῆς ματαιότητος ἐν τοῖς ἐθνικοῖς δανείοις περιέχει τὸ μυστήριον τῶν πλείστων ἡγεμονικῶν καὶ κυβερνητικῶν λάμψεων, πρὸς τὰς ὁποίας ἔπρεπε διὰ παντὸς νὰ κλεισθῇ ἡ θύρα τοῦ οἰκονομικοῦ τῶν ἐθνῶν γαοῦ. Πόσαι ἀλγυθόδες δὲν ἤθελον τοιοῦτοτρόπως ἀφαιρεθῇ ἐκ τῆς βιωτικῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀναπτύξεως! Διότι ἡ μέθη τῶν μεγάλων εἶναι πολὺ διὰ τοὺς μικροὺς δαπανηρὰ. Ἐνώπιον π. χ. θριαμβικῆ ἀψὶς φαίνεται σεμνὸν ἀγλαίσμα εἰς τὰ ὄμματα ἀλλῆς διεφθαρμένης, ἐν ταῖς στενωποῖς τῶν πόλεων στενάζουσιν οἰκογένειαι, τῶν ὁποίων ἡ ἀνέχεια ἠδύνατο νὰ ἐλαττωθῇ μετὰ τοῦ φορολογικοῦ βάρους ἢ ὅπερ ταῦτόν τοῦ ἐκ τῶν δανείων βάρους, ἀφοῦ καὶ ταῦτα πάντως διὰ φόρων θέλουσι πληρωθῇ.

Ἐν γένει ἡ λογικώτερα ἐποψὶς τῶν ἐθνικῶν δανείων ἀναφαίνεται ἐν ταῖς ἐπικουρίαις τῶν Κυβερνήσεων πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων ἐκείνων, ὡς προεξέθεσα, κοινωφελῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἄλλως θὰ ἦσαν ἀκατόρθωτα. Διὰ τοῦ μέσου τῆς ἐθνικῆς πίστεως αἱ γενεαὶ συνεταιρίζονται πρὸς ἀλλήλας. Μέχρις ὅμως τίνος ὀρίου; “Ὅτι δὲν πρέπει νὰ οἰκοδομηθῇ τις νῦν διὰ χρημάτων τῶν μετὰ δύο π. χ. αἰῶνας ἐλευσομένων, διδάσκει ἡ ἀπλουστέρα δικαιοσύνη. Ὑποθεθῆσθω ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἐπικράτεια, ὅπως ἠκατασκευάσῃ

σιδηροδρόμους ἐπὶ τῶν ὄρεινῶν αὐτῆς κορυφῶν, δανείζεται μεγάλα κεφάλαια εἰς βάρος τῆς πέμπτης μετὰ τὴν ζῶσαν γενεᾶς. Ἐν διαστήματι 125 ἐτῶν ὁ πληθυσμὸς τῶν ὄρεινῶν τούτων κορυφῶν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θέλει τριπλασιασθῆ. Ἄρα γε ἡ κίνησις αὐτοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν θὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ συγκεφαλαιούμενον ἄθροισμα τῆς σιδηροδρομικῆς δαπάνης καὶ τῶν τόκων αὐτῆς. Ἄφινω ὅτι πρόκειται περὶ χρονικοῦ διαστήματος καθ' ὃ ἡδύναντο νὰ ἐπιτελεσθῶσιν αἱ μεγαλειότεραι περὶ τὴν ἐν γένει μηχανικὴν μεταρρυθμίσεις. Ἦὰν αἱ παρατηρήσεις αὗται προφανῶς ἔχωσιν ἀξίαν σχετικὴν, δύνανται ὅμως νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μέτρον τῶν ὀρίων τῆς ἐν λόγῳ μεταξὺ τῶν αἰῶνων δανειστικῆς συνεργασίας.

Πόσον ἄρα γε μέρος ἐκ τῶν 560 διλιουνίων δραχμῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ K. Dudley Baxter ὁ 19ος αἰὼν θὰ ἐπιρρίψῃ ἐπὶ τῆς ράχεώς τοῦ ἐπομένου, ἀνήκει εἰς τὴν λελογισμένην τοῦ ἐθνικοῦ δανείου ιδέαν; Δυστυχῶς ἡ ἱκανότης λαμβάνεται ὑπὸ ὄψιν μᾶλλον ἐπὶ τῆς συνομολογήσεως καὶ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ δανείου ἢ ἐπὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ. Σύνήθως δραστήριοι ἄνθρωποι κατορθώνουσι τὴν ἐν τοῖς ταμείοις τῆς ἐπικρατείας εἰσαγωγὴν κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα ἢ πολυάριθμος χορεία τῶν ἐθνικῶν προμηθευτῶν (φανερῶν ἢ κρυφίων) διασκορπίζει τῆδε κάκεισε, μὴ λησμονοῦσα καὶ τὸ ἴδιον ἐαυτῆς συμφέρον.

Ἐὰν ἤξευρον οἱ λαοὶ τί ἀκριβῶς περιέρχεται αὐτοῖς ἐπὶ τέλους ἐκ τῶν βαρέων δανείων, τὰ ὁποῖα οἱ ἄρχοντές των συνομολογοῦσιν, ἤθελον συνδέσει τόσον στενῶς τὸ βαλάντιόν των μετὰ τοῦ πολιτεύματός των, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ θὰ ἀπετελεῖτο ἐντεῦθεν ἡ μεγαλειότερα τῶν αἰῶνων κοινωνικὴ μεταβολή. Ἄλλ' ὅπως συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, συντρέχουσι πλεῖστα ὅσα ἐλατήρια εἰς διασκότισιν τῆς ἀληθείας, καὶ αἱ ἐλπίδες ἀδιακόπως παραπέμπονται εἰς τὸ ἀπώτερον μέλλον, «ἕως ἂν φωτισθῶσι πολλοὶ καὶ πληθυνθῆ ἡ γνῶσις.»

Ο ΙΣΘΜΟΣ ΤΟΥ ΣΟΥΕΖ.

Ἡ διώρυξις τοῦ Ἴσθμοῦ τοῦ Σουέζ εἶχεν ἀναπτέρῳσαι πολλὰς ἐλπίδας διὰ τὴν περαιτέρω ἐπίδοσιν τῆς ναυτικῆς ἡμῶν χώρας. Κειμένη αὕτη ἀντικρυ σχεδὸν τῆς διώρυγος καὶ ὡς δάκτυλος τῆς Εὐρώπης παρατεταμένος, ἐθεωρήθη ὡς ἡ φυσικωτέρα διάβασις μεταξὺ ἀπωτέρας Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἄλλ' ὁ δάκτυλος οὗτος εἶναι ἀπλοῦν ἔτι γεωγραφικὸν σχῆμα. Μὴ συνδεόμενος δὲ μετὰ τῆς μεγάλης ἡπειρωτικῆς ζωῆς διὰ τῆς ταχείας τῆς ξηρᾶς συγκοινωνίας, ἀποτελούσης τὴν ψυχὴν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, ἐξ ἀνάγκης περιωρίσθη εἰς τοὺς ἰδίους πόρους.

Ἐποιοὶ τινες εἶναι οὗτοι, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διὰ τοῦ Ἴσθμοῦ τοῦ Σουέζ μεταβίβασιν; Ἀπαντῶσιν αἱ ἐπόμεναι τῆς καταστατικῆς πληροφορίαι, τὰς ὁποίας δανείζομαι ἐκ σχετικῶν δημοσιεύσεων τῆς Αἰγυπτιακῆς κυβερνήσεως, δεικνυουσῶν τὴν καθολικὴν ἀπὸ τοῦ 1870—1872 κίνησιν τῆς διώρυγος. Κατὰ μὲν τὸ 1870 διεβιάσθησαν 502 πλοῖα (300 ἀπὸ Πόρτ-Σαῖδ εἰς Σουέζ καὶ 202 τὰνάπαλιν), ἐξ ὧν 49 πολεμικά, 426 ἀτμοκίνητα καὶ 27 ἰστιοφόρα, τόνων τὸ ὅλον 444 709· κατὰ δὲ τὸ 1871 διεβιάσθησαν 765 πλοῖα (421 ἀπὸ Πόρτ-Σαῖδ εἰς Σουέζ καὶ 344 τὰνάπαλιν), ἐξ ὧν 63 πολεμικά, 643 ἀτμοκίνητα καὶ 59 ἰστιοφόρα, τόνων τὸ ὅλον 764 467· κατὰ δὲ τὸ 1872 διεβιάσθησαν 1082 πλοῖα (564 ἀπὸ Πόρτ-Σαῖδ εἰς Σουέζ καὶ 518 τὰνάπαλιν), ἐξ ὧν 68 πολεμικά, 950 ἀτμοκίνητα καὶ 64 ἰστιοφόρα, τόνων τὸ ὅλον 1 442 617. Ἐν ὅλῃ τῇ τριετεί ταύτῃ κινήσει, εἰς πλοῖα τὸ ὅλον 2 359 καὶ τόνους τὸ ὅλον 2 647 793, ἀντιπροσωπεύει τὴν Ἑλλάδα 1 μόνον πλοῖον (τῷ 1870) καὶ τοῦτο 48 μόλις τόνων! Ἐν πλοῖον ἔχει νὰ δείξῃ καὶ ἡ Τόνις (τῷ 1872) ἀλλὰ τόνων 726, ἐπίσης ἐν καὶ ἡ ἀπω-

τάτη Ζανζιβάρ (τῷ 1870), ἀλλὰ τόνων 881. Πόσον ὀδυνηρὰ σύγκρισις! . . .

Ἀπέναντι τῆς κατωτάτης ταύτης βαθμίδος ἐν τῇ ὁσημέραι ἐπιτεινομένη κυκλοφορία τοῦ Σουέζ τὴν ἀνωτάτην κατέχει ἡ χώρα, ἣτις ἦτο καὶ πρὶν κυρία τῆς διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλπίδος πρὸς τὴν Ἰνδίαν ὁδοῦ. Ἐννοῶ τὴν Ἀγγλίαν, τῆς ὁποίας τὸ ναυτικὸν ἐξ ὅλης τῆς ἐκτεθείσης τριετοῦς τοῦ Σουέζ κινήσεως περιέλαβεν εἰς ἑαυτὸ πλεόν τῶν $\frac{2}{3}$, ἦτοι λεπτομερέστερον τῷ 1870 μὲν 329 πλοῖα 298 229 τόνους, τῷ 1871 δὲ 502 πλοῖα 539 821 τόνους, τῷ 1872 δὲ 758 πλοῖα 1 058 689 τόνους. Κατόπιν ἔρχεται τὸ Γαλλικόν, ἀλλὰ πολὺ κατόπιν· τῷ 1870 μὲν 55 πλοῖα 81 979 τόνους, τῷ 1871 δὲ 67 πλοῖα 90 083 τόνους, τῷ 1872 δὲ 81 πλοῖα 164 649 τόνους. Ἀκολουθῶς τὸ Αὐστριακόν τῷ 1870 μὲν 26 πλοῖα 19 622 τόνους, τῷ 1871 δὲ 66 πλοῖα 40 962 τόνους, τῷ 1872 δὲ 60 πλοῖα 52 022 τόνους. Εἰς πλήρη ἀπαρίθμησιν τῶν ἐπικρατειῶν, αἵτινες ἔλαβον μέρος εἰς τὴν συγκοινωνίαν τοῦ Σουέζ καθ' ἅπασαν τὴν περὶ ἧς πρόκειται περίοδον προστεθήτωσαν ἡ Ἰταλία (125 πλ. 86 566 τόν.), ἡ Τουρκία (78 πλ. 58 874 τόν.), ἡ Αἴγυπτος (70 πλ. 46 173 τόν.), ἡ Γερμανία (21 πλ. 15 745 τόν.), ἡ Ὀλλανδία (20 πλ. 31 153 τόν.), ἡ Ρωσία (17 πλ. 18 925 τόν.), ἡ Ἰσπανία (16 πλ. 1 648 τόν.), ἡ Πορτογαλία (13 πλ. 9 657 τόν.), ἡ Σουηδία (8 πλ. 6 414 τόν.), ἡ Ἀμερικὴ (6 πλ. 5 724 τόν.), τὸ Βέλγιον (4 πλ. 4 400 τόν.), ἡ Δανία (3 πλ. 1 890 τόν.) καὶ ἡ Βερμανία (2 πλ. 816 τόν.).

Ἡ μεγάλη αὕτη διεθνῆς ναυτικῆς ἐργασία, ἣτις διαβαίνει εἰς τὰ πρόθυρα ἡμῶν σχεδὸν ἀπαρατήρητος, εἶναι προωρισμένη εἰς ἐπὶ πολὺ μείζονα τῆς ἀνω ἐκτεθείσης ἀνάπτυξιν. Οὕτω κατὰ τὸ 1873 τὰ διελθόντα τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ πλοῖα ὑπελογίσθησαν εἰς 1 173, δυνάμει 1 620 000 τόνων, ἦτοι 91 πλοῖα καὶ 1 77 383 τόνοι ὑπεράνω τῶν τοῦ 1872. Εἰς ἐντελῆ καλλιέργειαν τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ ἐκ πρώτης ὄψεως νομίζει τις, ὅτι ἀναπόφευκτος εἶναι ἡ μετα-

βολὴ τοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ εἰς ἀτμοκίνητον, ὅρος τοῦτέστι δύσκολος ἐπὶ τοῦ παρόντος διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ναυτιλίαν. Καὶ ὁμως, ἐὰν ὁ ἀναγνώστης ἐπρόσεξεν εἰς τὴν γενομένην ἀνωτέρω ἀνάλυσιν τῆς Σουεζείου συγκοινωνίας, βλέπομεν ὅτι καὶ τὰ ἱστιοφόρα πλοῖα μετ' ἐπιμονῆς συνηγωνίσθησαν· 27 τῷ 1870, 59 τῷ 1871 καὶ 64 τῷ 1872.

Βεβαίως κυριώτατος ὅρος εἰς τὴν μεταξὺ δύο τόπων ναυτικὴν συγκοινωνίαν εἶναι ἡ ἀμοιβαίότης εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς συναλλαγῆς αὐτῶν. Δύναται λοιπὸν γὰ παρατηρήσῃ τις, ὅτι ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ἡ Ἑλληνικὴ χώρα μειονεκτεῖ τῶν λοιπῶν. Ἐν πρώτοις εἶναι εὐαπόδεκτον τὸ ἐναντίον. Ἡ Ἑλληνικὴ χώρα ἐν τῇ ναυτικῇ αὐτῆς ἀναπτύξει περιέχει τὰ μᾶλλον ἐκτεταμένα παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἵνα ἡ ποικιλία τῆς καταναλώσεως καὶ τῆς παραγωγῆς αὐτῆς μὴ ἀντίκειται εἰς ἀμέσους ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῆς ἀπωτάτης Ἀσίας. Νομίζω δὲ, ὅτι κατὰ τοῦτο ὁ ἐμπορικώτερος τῶν ἡμετέρων θαλασσῶν σταθμὸς, ἡ Ἐρμούπολις, δεικνύει σπουδαῖα σημεῖα ἀτεχνίας, μὴ στρέφων γενναίως τὰς ἐμπορικὰς αὐτοῦ δυνάμεις πρὸς τὰς ἀμέσους πηγὰς τῶν ἐξωτερικῶν προϊόντων. Ἀντὶ νὰ ὀδύρηται διὰ τὴν ἐκ τῶν χειρῶν τῆς ἀπόδρασιν τοῦ διαμετακομιστικοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἐμπορίου, ἔπρεπε μᾶλλον νὰ φροντίσῃ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν αὐτοῦ διὰ τῆς νέας ὁδοῦ τὴν ὁποίαν τῷ δεικνύει ἡ νέα τοῦ Σουέζ παγκοσμία ὁδός. Θὰ εἶπη τις γιγαντιαῖον ἔργον. Ἦ ἀληθεία, δὲν τὸ ἀρνοῦμαι. Ἀλλ' ὑποθέτω, ὅτι ὁ ἀστὴρ τῆς ἐμπορικῆς μεγαλοφυίας δὲν ἔδυσεν ἀκόμη διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ὑπὸ ἄλλην ἐποψιν ὅπως τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν εἶναι ἐξόχως διεθνές (ἀπόδειξις τὰ ἐπ' αὐτοῦ διαβαίνοντα τὸν Εὐξείνου Πόντον προϊόντα), ἵτινος ἔνεχεν δὲν δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ τοῦτο τὴν αὐτὴν πρακτικὴν καὶ πρὸς τὰ διαβαίνοντα τὸν ἰσθμὸν τοῦ Σουέζ; Ἡ οἰκονομικὴ σημασία τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ κατέχει σχετικῶς τὴν πρώτην τάξιν ἐν τῷ γενικῷ τῆς Εὐρώπης ἐμπορίῳ. Ἐὰν βεβαίως ἀπαιτῆται ἐπέκτασις τῆς ἐμπειρίας καὶ μετατροπὴ τῆς ναυτιλίας εἰς

μείζονας σκαφῶν διαστάσεις, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι, συνεργούσης βαθμηδὸν (ἀναλόγως τῆς προόδου τῆς ἐποχῆς) καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ, δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπανέλθῃ ἡ Ἑλληνικὴ σημαία εἰς τὰς μεμακρυσμένας θαλάσσας, ἐνθα τὴν ἐδόξασαν ἄλλοτε οἱ στόλοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ Πτολεμαίων.

Ἡ γλῶσσα τοῦ ἐμπορίου εἶναι κατὰ τοῦτο λίαν ἐκφραστική. Ἴδου ὁ βάμβαξ, ἡ μέταξα, ὁ καφφές, τὸ ὀρύζιον κλπ. τρέφουσιν ζωηροτάτην συναλλαγὴν ἐκ τῶν θαλασσῶν τούτων πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς Εὐρώπην, ἣτις ἀφ' ἐτέρου ἀποστέλλει μέχρι τῶν ἀπωτάτων χωρῶν μεταξὺ ἄλλων τὸν λιθάνθρακα τῆς Ἀγγλίας καὶ τὸ ἄλας τῆς Ἰταλίας. Μήπως τὸ Ἑλληνικὸν ἄλας δὲν ἀντέχει εἰς τὴν ὑγρασίαν τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ;

ΠΤΩΧΟΛΟΓΙΑ.

Καὶ οἰκονομικῶς πολλὴ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἡ διαφορὰ καὶ ποικίλη. Κατὰ τὴν διαφορὰν ταύτην διακρίνονται αἱ τάξεις τῶν ἀνθρώπων, ἡ τάξις τῶν πλουσίων, τῶν μέσων, τῶν πενήτων καὶ ἡ τῶν πτωχῶν.

Πένητες λέγονται οἱ οἰονεὶ πονοῦντες καὶ ἐκ τοῦ πόνου καὶ τῆς ἐργασίας αὐτῶν μόλις τὰ πρὸς τὸ ζῆν πορίζομενοι, πτωχοὶ δὲ ὅσοι καὶ πονοῦντες δὲν δύνανται νὰ πορισθῶσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Τοῦναντίον δὲ μέσοι μὲν εἶνε οἱ διὰ τῆς ἐργασίας αὐτῶν ὄχι μόνον τὰ πρὸς τὸ ἀνέτως ζῆν πορίζομενοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτῶν δι' ἡμέρας ἀνάγκης ἀποθησαυρίζοντες, κεκτημένοι δὲ καὶ περιουσίαν δι' ἧς νὰ δύνανται νὰ ὑφίστανται ἀκινδύνως μετρίας τοῦ βίου ἀτυχίας, πλοῦσιοι δὲ εἶνε οἱ οὐχὶ μόνον πόρους ἔχοντες διαρκεῖς πολὺ τὸ μέτρον τοῦ ἀνέτως ζῆν ὑπερβάλλοντας, ἀλλὰ καὶ περιουσίαν μα-

κρὰν δι' ἧς καὶ σπουδαίας οἰκονομικὰς ἀτυχίας σχεδὸν ἀνεπαίσθητως νὰ διέρχωνται, ὅταν αὐταὶ δὲν ἦνε συχναὶ καὶ ἐπάλληλοι.

Οὔτε ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ μεγάνορος ἔξοχα πλούτου οὔτε αἱ πολιτικαὶ ἀρεταὶ τῶν μέσων οὔτε τὸ συχνὸν κόσμημα τῆς ἀρετῆς, ἡ πενία, εἶνε τὸ ἀντικείμενον τῆς παρούσης μελέτης. Τὸ θέμα ἡμῶν στερεῖται καθ' ἑαυτὸ ποιήσεως ὡς πᾶν νόσημα, νόσημα δὲ τι ἀτομικὸν καὶ κοινωνικὸν εἶνε ἡ πτωχία. Ἡ πρὸς τοὺς πτωχοὺς ὁμῶς σχέσις δὲν στερεῖται μὲν ποιήσεως, καθόσον καὶ αὕτη κανονίζεται κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς γενναιοτάτης τῶν ἀρετῶν, τῆς ἀκραιφνοῦς φιλανθρωπίας καὶ ἀληθοῦς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, ἀλλὰ πολλῆς δεῖται σκέψεως καὶ ἀκριβοῦς. Μόνον καθόσον εἶνε ἀντικείμενον σκέψεως ἡ ἐπιμέλεια τῶν πτωχῶν ἐξετάζομεν καὶ ἡμεῖς ταύτην ἐνταῦθα, τὰ ποιητικὰ αὐτῆς ἑῶντες χαίρειν.

Ἀρχὴ πάσης περὶ πτωχῶν ὑγιοῦς σκέψεως εἶναι ἡ διάκρισις τῶν δυναμένων μὲν ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ μὴ βουλομένων, ἀπὸ τῆς ἀπλῶς ἀδυνατούντων. Καὶ ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ ἔλλειψις θελήσεως εἶνε πολλαπλῆ. Δὲν θέλει τις νὰ ἐργασθῇ ἢ διότι ἐνεκα ἀτυχιῶν ἀπεθαρρύνθη καὶ ἀπηλπίσθη περὶ τῆς διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων προσπορίσεως τῶν πρὸς τὸ ζῆν, ἢ δι' ἀργίαν καὶ νωθρίαν, καθόσον προτιμᾷ ἀντὶ διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐργασίας νὰ ζῆ διὰ τῶν ἐλεῶν ἄλλων. Ἡ ἀδυναμία δὲ πάλιν ἢ εἶνε φυσικὴ τις ὡς ἐπὶ παίδων, γερόντων, νοσοῦντων, ἢ περιστατικὴ ὡς ἐπὶ τῶν δυναμένων καὶ βουλομένων ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ ἐπὶ τινα χρόνον μὴ εὐρισκόντων ἐργασίαν. Ἡ περιστατικὴ ἀδυναμία εἶναι ὡς τὰ πολλὰ παροδική, ἢ φυσικὴ εἶναι μὲν ἐνίοτε παροδική ὡς ἐπὶ παροδικῶν νόσων καὶ διὰ παιδικὴν ἡλικίαν, δύναται ὁμῶς νὰ ἦνε καὶ διαρκής.

Πᾶσα ὑγιῆς τῶν πτωχῶν ἐπιμέλεια πρέπει νὰ ἦνε διάφορος κατὰ τὰς διαφοροὺς τῶν πτωχῶν τάξεις. Κατ' ἀρχὴν πάντῃ διάφορος ἐπὶ τῶν δυναμένων ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ μὴ βουλομένων, καὶ ἐπὶ τῶν βουλομένων μὲν ἴσως ἀλλ' ἀ-

δυνατούντων. Ἐπειτα πρέπει γὰρ διαποικίλληται αὕτη κατὰ τὰ διάφορα ἐκάστης τάξεως εἶδη. Ἄλλη ἢ ἐπιμέλεια τῶν ἀνικάνων ἔτι παιδῶν καὶ ἄλλη ἢ τῶν ἀνικάνων καταστάσεων γερόντων. Διὰ τὰ ἔκθετα βρέφη εἶνε ἀνάγκη βρεφοκομείων, διὰ τοὺς νοσοῦντας νοσοκομείων, διὰ τοὺς τυφλοὺς, κωφάλους οἰκονομικὴ χρησιμοποίησις τῶν ὑπαρχουσῶν αὐτοῖς δυνάμεων διὰ διδασχῆς καὶ σχολείων. Καὶ ἐπὶ τῶν μὴ βουλομένων ἐργάζεσθαι πρέπει γὰρ ἦνε ἄλλη ἢ ἐπιμέλεια τῶν ἀποθεαρρυσμένων καὶ ἄλλη ἢ τῶν νωθῶν καὶ ἀργῶν.

Καὶ περὶ μὲν νοσοκομείων, σχολείων τυφλῶν, κωφάλλων καὶ τῶν τοιούτων δὲν ποιούμεθα ἐνταῦθα λόγον, διότι ἡ θεωρία αὐτῶν δὲν εἶνε ἀπλῶς οἰκονομικὴ, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἐπὶ ἄλλων στηρίζεται τεχνικῶν ἀρχῶν, ἡμεῖς δὲ τὴν πτωχείαν μόνον ὡς οἰκονομικὸν ἐξετάζομεν νόσημα, καθόσον ἔχει δῆλα δὴ οἰκονομικὰς αἰτίας καὶ οἰκονομικῆς χρήζει θεραπείας.

Α'.

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ.

Πᾶς ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον τοῦτον φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ἐφόδιον πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, σωματικὰς τινὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις. Αἱ δυνάμεις αὗται εἶνε φύσει διάφοροι κατὰ τοὺς ἀνθρώπους, καθίστανται δὲ διάφοροι καὶ διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς ἀναπτύξεως. Μία τούτων καὶ οὐχὶ ἡ εὐτελεστάτη εἶνε ἡ πρὸς οἰκονομίαν. Ἡ περὶ τὴν οἰκονομίαν φρόνησις εἶνε φυσικὴ τις εἰς πάντας ἀνθρώπους εἶνε δὲ ἐπιδεκτικὴ φυσικῶν διαφορῶν ὡς καὶ ποικίλης ἀναπτύξεως. Διὰ τοῦτο καὶ πολλαὶ παρατηροῦνται αἱ διαφοραὶ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν οἰκονομικότητα, τούτων δὲ αἱ μὲν ἔχουσιν αἰτίαν διάφορον φύσιν, αἱ δὲ διάφορον ἀγωγὴν.

Ἡ ἀληθὴς τῆς νόσου φύσις συνίσταται εἰς τοῦτο ὅτι ὁ πτωχὸς διὰ τῶν φυσικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων

ὡς καὶ διὰ τῆς πρὸς οἰκονομίαν φρονήσεως δὲν δύναται νὰ πορισθῆς τὰ ἀπολύτως πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, ἀλλ' ἔχει ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς ἄλλων μὴ ὑποχρέων ὄντων πρὸς τοῦτο. Αἱ δὲ παθολογικαὶ αὐτῆς διαφοραὶ εἶνε αἱ ἐξῆς. Ὁ πτωχὸς στερεῖται σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων ὥστε ἐκ τῆς χρήσεως αὐτῶν νὰ πορίζηται τὰ ἀπολύτως πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα. Ὁ πτωχὸς δὲν στερεῖται μὲν ἐργατικῶν δυνάμεων ἱκανῶν, ἀλλὰ δὲν εὐρίσκει ἐργασίαν, διότι διὰ κρίσιν τινα δὲν ὑπάρχει ζήτησις αὐτῆς ἢ διότι ἐνεκα ἀτυχιῶν ἀπεθαρρύνθη ἢ ἀπηλπίσθη ἢ διότι τέλος δὲν ἔχει ἱκανὴν φρόνησιν ἵνα ποιήσηται κατάλληλον τῆς ἐργατικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος χρῆσιν. Ἡ βαρυτάτη καὶ ὀλεθριωτάτη κατάστασις εἶναι ἡ τοῦ πτωχοῦ ἐκείνου ὅστις φυσικῶν δυνάμεων δὲν στερεῖται, δύναται δὲ ἐργαζόμενος νὰ πορίζηται ἱκανὰ, ἀλλὰ δὲν ἐργάζεται, διότι δὲν θέλει, προτιμῶν τὸν ἐξ ἐλεημοσύνης πορισμὸν (ἢ ἐπαιτεία).

Τὰ οἰκονομικὰ αἰτία τῆς νόσου εἶνε δύο α) ἔλλειψις ἢ ἀνεπαρκὴς παραγωγὴ, β) ὑπερβολικὴ ἀνάλωσις. Τὰ αἰτία ταῦτα δύνανται μόνον, δύνανται δὲ καὶ συνδυασμένα νὰ παράγωσι τὴν πτωχείαν. Ἀμφότερα δὲ ἢ προέρχονται ἐξ ὑπαιτιότητος τῶν πτωχῶν ἢ εἶνε ἀπλῶς τυχηρά. Ἡ πορεία τῆς νόσου ἐπὶ μόνου τοῦ ἐσχάτου καταλεχθέντος τῆς πτωχίας εἶδους, τῆς ἐπαιτείας, δύναται νὰ λάβῃ ἐπικίνδυνον χαρακτῆρα, καθόσον δύναται νὰ ἐκτραπῆ εἰς τὸ ἐγκλημα. Ἡ μετάβασις δὲν εἶνε δύσκολος· διότι ὅταν τις, ἐνῶ δύναται ἐκ τῆς ἐργασίας του νὰ ζῆ, νομίζῃ ὅτι πρέπει νὰ ζῆ ἐκ τῆς παραγωγῆς τῶν ἄλλων, εὐκόλως δύναται νὰ ἐκτραπῆ νὰ νομίζῃ ὅτι καὶ ἀκόντων αὐτῶν πρέπει νὰ ζῆ ἐκ τοῦ ἰδρωτός καὶ τῶν ἀποθησαυρισμάτων τῆς ἐργασίας των.

Β'.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ.

1. Ἀρχαὶ πάσης περὶ πτωχῶν ὑγιούς φροντίδος.

Ὡς ἐπὶ πάσης θεραπείας οὕτως καὶ ἐνταῦθα ἡ δλη τέχνη

συνίσταται εις τὴν διατήρησιν τῶν ὑγιῶν μερῶν, εἰς ἐνδυνάμωσιν τῶν νοσοῦντων καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας ἐφόσον εἶνε αὕτη ἐφικτή.

Ἐπειδὴ, ὡς καὶ πρότερον ἐν τῇ παθολογίᾳ εἶδομεν, πολλαὶ αἱ διαφοραὶ ἐν τῇ πτωχίᾳ, διὰ τοῦτο πρὸ παντὸς ἀπαιτεῖται ἀκριβῆς διάγνωσις τῆς καταστάσεως τοῦ πτωχοῦ, ἵνα πρὸς αὐτὴν γένηται ἡ θεραπεία. Πρῶτον λοιπὸν ἀξίωμα ὑγιοῦς-θεραπείας εἶνε φρόντισον πρὸ παντὸς νὰ γνωρίσῃς τὴν ἀληθῆ τῶν πτωχοῦ κατάστασιν ὡς καὶ τὰ αἷτια τῆς πτωχίας αὐτοῦ καὶ μὴ βοήθει μὴδὲνα πρὶν γνωρίσῃς ἀκριβῶς τὰ κατ' αὐτόν· διότι κακῶς διδόμεναι ἐλεημοσύναι βλάπτουσι, ὡς βλάπτουσι κατὰ κανόνα τὰ φάρμακα ὅταν δίδωνται τυχαίως ἢτοι ἄνευ διαγνώσεως καὶ διαγνώσεως ἀκριβοῦς τῆς νόσου.

Ἐπειδὴ ἡ πτωχία ὡς τὰ πολλὰ ἔχει καὶ ἠθικὰς αἰτίας, ἡ ἀληθῆς ἐπιμέλεια τῶν πτωχῶν πρέπει νὰ ᾔηνε ἀληθῆς αὐτῶν παιδαγωγία. Διότι, ὡς εἶδομεν πρότερον, ἡ πτωχία σπανιώτατα ἔχει αἰτίαν τελείαν ἔλλειψιν ἐργατικῶν δυνάμεων, τοῦναντίον ἡ συχνοτάτη πάντοτε περίπτωσις εἶνε ὅτι ὁ πτωχὸς ἢ δὲν θέλει ἢ δὲν γνωρίζει νὰ ποιήσῃται τὴν προσήκουσαν αὐτῶν χρῆσιν. Εἰς τοὺς τελευταίους τούτους ἢ ἄμεσος συνδρομὴ ἀπλῆ διδομένη βλάπτει τὸν μὴ θέλοντα, τὸν ἐπαίτην, καθιστᾷ νωθρότερον, τοὺς λοιποὺς δύνανται νὰ καταστήσῃ ἐπαίτας. Διὰ ταῦτα ἐπιμελοῦ οὐχὶ μόνον τοῦ σώματος ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ πτωχοῦ καὶ πρὸ παντὸς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· φρόντισον νὰ διεγείρῃς εἰς τὸν ἀπελπιν θάρρος, εἰς τὸν ἐπαίτην συναίσθησιν πῶς τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἀξίας καὶ θὰ εὐεργετήσῃς πολλῶν μείζονα καὶ ἀληθεστέραν εὐεργεσίαν ἢ ἂν συνέδραμες αὐτοὺς διὰ χορηγιῶν γενναϊότατα.

Πτωχοὶ δὲν εἶναι μόνοι οἱ ζητοῦντες. Πολλοὶ ὑπάρχουσιν ἔτι, οὓς συνέχει ἡ συστολὴ ἀφανεῖς μὲν, ἀλλὰ τόσῳ δυστυχεστέρους. Φρόντισον νὰ προλάβῃς αὐτοὺς ἔτι συσταλμένους καὶ αἰσχυνομένους, πρὶν φθάσωσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν ζητούντων καὶ ὀχληρῶς ζητούντων. Τοῦ αἰσχυνομένου

ἡ θεραπεία εἶνε πολλῶν εὐκολωτέρα τοῦ ἀπολέσαντος τὴν αἰσχύνην, διότι ἡ οἰκονομικὴ αὐτοῦ δύναμις εἶνε οὕτως εἰπεῖν ἀκεραία, παλαίει δὲ αἰδούμενος γενναίως κατὰ τῆς ἀτυχίας, εὐκόλυνον αὐτῷ τὴν σωτηρίαν πρὶν ἢ τὸ ναυάγιον γένηται πλήρες.

Καθόλου εἰπεῖν φρόντισον νὰ προλαμβάνῃς μᾶλλον τὴν πτωχίαν ἢ νὰ τὴν θεραπεύῃς, προλάμβανε δὲ αὐτὴν διὰ τῆς συνηθείας εἰς ἐξοικονομήσεις καὶ δι' ἠθικοποιήσεως τῶν ἐργατῶν καὶ ἐν γένει τῶν ἐκθέτων εἰς πτωχίαν. Δαπάναι μὲν πάντα τὰ χάριν τῶν πτωχῶν συλλεχθέντα, ἀλλὰ μετὰ οἰκονομικῆς φρονήσεως. Πρὸ παντὸς φυλάττου μὴ διὰ τῶν χορηγιῶν σου δὲν περιστέλλῃς ἀλλὰ τοῦναντίον αὐξάνῃς τὸν ἀριθμὸν τῶν πτωχῶν.

2. Προληπτικὰ τῆς πτωχίας μέτρα.

Πᾶν προληπτικὸν τῆς πτωχείας μέτρον σκοπεῖ τοῦτο, νὰ ἀσφαλίσῃ τὰς ἐργατικὰς τάξεις ἀπὸ ἀτυχιῶν καὶ ἀναγκῶν ἐκτάκτων. Ἴδου δὲ ποῖα τοιαῦτα μέτρα ἀνεκάλυψε ἡ ἀγαθοποιία.

α) Πιστωτικὰ καθιδρύματα χορηγοῦντα μικρὰς εἰς τοὺς ἐνδεῖς πιστώσεις ἐπὶ βραχεῖ τόκῳ ἢ ἄνευ τόκου, καὶ ἐπὶ ἐνεχύρῳ ἢ ἄνευ ἐνεχύρου (Leihhaeuser, Monts de pieté). Ἐὐὲν τόκου καὶ ἄνευ ἐνεχύρου δάνειον εἶνε τρόπος τις πτωχῶν συνδρομῆς ἔχων τοῦτο καλὸν ὅτι ὁ εὐεργετούμενος νομίζει καὶ ἐλπίζει νὰ ἀποκατασταθῇ οἰκονομικῶς χωρὶς ὡς ἐνδεῆς νὰ ζητήσῃ καὶ λάβῃ βοήθειαν. Ὁφελιμώτερον ἐνεργοῦσι τὰ καθιδρύματα τὰ δανείζοντα μικρὰ κεφάλαια ἐπὶ μετρίῳ τόκῳ καὶ ἐπὶ ἐνεχύρῳ, καθόσον ἐπιτείνουν τὴν ἐργασίαν τοῦ δανεισθέντος πρὸς λύσιν τοῦ χρέους. Τὰ τελευταῖα καθιδρύματα συνιστῶνται συνήθως παρὰ τῆς ἀρχῆς καὶ ἐφευρέθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ σώσωσι τοὺς ἐργατικοὺς ἀπὸ τῆς τοκογλυφίας, δυστυχῶς ἡ ἱστορία των ἀποδεικνύει ὅτι καὶ εἰς τὴν ἀσωτίαν παρέσχον καὶ παρέχουσι εὐκολίαν, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὴν κλοπὴν.

β) Ταμεία οικονομικών, ἐν οἷς δύνανται οἱ ἐργατικοὶ νὰ ἀποταμιεύωσι τὰς μικρὰς αὐτῶν οικονομίας (Caisses d' epargnes, Sparcassen). Τὰ ταμεία ταῦτα δέχονται μικρὰς καταβολὰς μέχρις ἐλαχίστου τινος ὄρου, μεταχειρίζονται ταύτας παραγωγικῶς, πληρώνουσι μικρὸν τόκον καὶ ἐπιστρέφουσι τὰ δοθέντα ἅμα τῇ αἰτήσει ἢ ἐντὸς μικρὰς προθεσμίας. Ἡ ὠφέλεια αὐτῶν εἶνε σπουδαιότατη. Οὐχὶ σπανίως τὰ μικρὰ περισσεύματα οἱ ἐργατικοί, μὴ θεωροῦντες ὅτι ἐξ αὐτῶν δύνανται τι καὶ χρήσιμον νὰ κατορθώσωσι, προτιμῶσι νὰ σπαταλῶσι ἐπιλέγοντες ὅτι ἐξ αὐτῶν εἶνε ἀδύνατον νὰ γείνωμεν πλούσιοι. Καὶ ὅμως ἐκ τῶν μικρῶν τούτων περισσευμάτων ὅταν ὑπάρχη ἡ εὐκολία τῆς ἀποταμιεύσεως, πολλοὶ πλούσιοι μὲν δὲν ἐδυνήθησαν νὰ γείνωσι, ἐβελτίωσαν ὅμως σπουδαίως τὴν θέσιν των. Διότι ἐκ τῶν μικρῶν τούτων ἀποταμιευμάτων σχηματίζεται πολλάκις μικρὸν πρὸς ἐπιχείρησιν τινα κεφάλαιον, δι' αὐτῶν δὲ καὶ σώζονται πολλάκις ἀπὸ τῆς ἐσχάτης ἐνδείας, ἥτις ἄλλως ἐπέρχεται βεβαία καὶ ἐκ τῶν ἐλαφροτάτων τοῦ βίου ἀτυχιῶν.

γ) Αἱ πολυειδεῖς ἀσφαλιστικαὶ ἐταιρίαι ἰδίως αἱ ἀσφαλιστικαὶ τῆς ζωῆς, καθόσον οὐχὶ σπανίως καὶ δὴ οὐχὶ μόνον ἐν ταῖς ἐργατικαῖς τάξεσι ἀλλὰ καὶ ἐν εὐπορωτέραις καὶ ἀνωτέραις, ἀπασαι πολλάκις αἱ ἐλπίδες τῆς οἰκογενείας στηρίζονται εἰς τὰς προσόδους καὶ τὴν ἐργασίαν ἑνὸς προσώπου, τὸ ὅποιον ἀρρωστήσαν ἢ θανόν τὴν ὅλην οἰκογένειαν δύναται νὰ περιαγάγῃ εἰς τὴν ἐσχάτην ἐνδειαν.

γ) Συνεταιρισμοί. Οὗτοι δύνανται νὰ συνδυάσωσι τὰς ὠφελείας τῶν ταμείων τῶν οικονομικῶν καὶ τῶν πιστωτικῶν καθιδρυμάτων, ὡς καὶ τὰς τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐταιριῶν, καθόσον ἐκ τῶν μικρῶν εἰσφορῶν δύνανται ἀπασας δι' ἑαυτῶν νὰ κατορθώσωσι συνεταιριζόμενοι οἱ ἐργατικοί. Ἀλλ' οἱ συνεταιρισμοὶ κατορθοῦσι καὶ πλέον τι, καθιστῶσιν εἰς τοὺς ἐργατικοὺς ἐφικτὰς ἐπιχειρήσεις, αἵτινες ἄλλως θὰ ἦσαν ἀδύνατοι εἰς αὐτούς. Ὁ τελευταῖος λόγος εἶνε κυρίως ὁ δὸς ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐφεύρεσιν αὐτῶν, ὁ αὐτὸς δὲ

καὶ ἰδίως ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῶν κεφαλαιούχων καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς οικονομικῆς ἀπ' αὐτῶν ἀνεξαρτησίας συνετέλεσαν εἰς τὴν ὀπωσοῦν ἐπιτυχίαν αὐτῶν. Ἡ ἰδέα τοῦ ἐφευρήματος ἔπρεπε νὰ διεγείρῃ ἐνθουσιασμόν παρὰ ταῖς ἐργατικαῖς τάξεις. Διὰ δὲ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ἐπιτεινομένης ἀντιδράσεως τῶν τάξεων κατώρθωσεν ὁ συνεταιρισμὸς πλείστας νὰ ὑπερβῇ δυσχερείας. Ὑπολείπονται ὅμως ἔτι πολλά.

3. Συστήματα ἐπιμελείας καὶ συνδρομῆς τῶν ἤδη πτωχευσάντων.

Ἄλλοτε ἡ πτωχοτροφία ἐθεωρεῖτο ἰδιωτικόν τι καθήκον. Ὁ φιλόανθρωπος καὶ φιλελεήμων ἐβοήθει τὸν εἰς γνῶσιν αὐτοῦ ἐλθόντα πτωχὸν καὶ δὴ κατὰ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάγκην τούτου. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ἀμέσου σχέσεως τοῦ εὐεργετουμένου καὶ τοῦ εὐεργετοῦντος ἔχει ἀρετάς, καθόσον συντείνει τὰ μέγιστα, τὸν διαχωρισμὸν τῶν τάξεων δι' ἀμοιβαίας συμπάθειας νὰ σμικρύνῃ καὶ εἰ δυνατόν νὰ καταστήσῃ ἀνεπαίσθητον. Ὁ μὲν πλούσιος ἔχει ἀμέσον τὴν ἐκ τῆς ἀγαθοεργίας εὐχαρίστησιν, ὁ δὲ πτωχὸς συνδέεται πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ ἱεροῦ αἰσθήματος τῆς εὐγνωμοσύνης. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν δύναται νὰ εὐδοκίμησῃ εἰ μὴ ἐν μικραῖς κοινωνίαις καὶ ἐν ὅσῳ ὁ ἀριθμὸς τῶν πτωχῶν εἶναι μέτριος, οἱ δὲ πτωχοὶ κατὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῶν καὶ τὴν διαγωγὴν γινώσται τοῖς πᾶσι. Ὅταν αἱ κοινωνίαι μεγαλυθῶσιν ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν πτωχῶν πολλαπλασιασθῇ, τότε ἀποτυγχάνει συνήθως ἐντελῶς, διότι ὁ μὲν ἐλεῶν δὲν γινώσκει τίνα εὐεργετεῖ, ἀγύρται δὲ εὐκόλως λαμβάνουσι τὴν θέσιν τῶν πτωχῶν.

Διὰ μέσον εἶνε τὸ σύστημα τῆς ἐπιμελείας τῶν πτωχῶν δι' ἐταιριῶν, σωματείων καὶ ἰδίως διὰ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε τὸ μόνον κατάλληλον εἰς μετρίας κοινωνίας, καθόσον ἀποφεύγεται μὲν ὁ κίνδυνος τῆς ἀπονομῆς ἐλεῶν εἰς ἀναξίους διὰ τῆς συστηματικῆς ἐνεργείας τῶν ἐπιμελουμένων, διὰ τὸ ἐκούσιον δὲ τῶν συνεισφορῶν οἱ πλούσιοι καὶ οἱ εὐποροὶ φιλόπτωχοι δὲν στεροῦνται τῆς εὐχαριστήσεως τῆς ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς πληρώσεως φιλόανθρωπου καθήκοντος.

Δυστυχῶς καὶ τὸ σύστημα τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς μεγάλας κοινωνίας καὶ ἐπὶ μεγάλου πληθυσμοῦ πτωχῶν, ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη ὀργανικωτέρου καὶ συντονοτέρου συστήματος. Οἱ πτωχοὶ πληθυνόμενοι καθίστανται ἐπικίνδυνοι τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ· ἡ ἐπιμέλεια αὐτῶν δὲν δύναται λοιπὸν νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς ἰδιωτικὰς ἐταιρίας ἢ σωματεῖα, οὐδὲ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μόνην, ἀλλ' ἡ πολιτεία ὀφείλει νὰ ἐπιληφθῇ καὶ τῆς ἐπιμελείας τῶν πτωχῶν ὡς ἐνός τῶν σπουδαιότερων αὐτῆς καθηκόντων. Εἶνε δὲ ἀδιάφορον ἂν αὕτη ἐπιλαμβάνηται τῆς ἐπιμελείας αὐτῶν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, διὰ τῶν κοινοτήτων ἢ ἄλλων σωματείων, ὡς εἶνε ἀδιάφορον καὶ ἐπὶ ἄλλων κυβερνητικῶν καθηκόντων ἂν τὴν φροντίδα αὐτῶν ἡ πολιτεία ἀνατίθῃ εἰς διάμεσα συστήματα αὐτοδιοικήσεως.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο σύστημα εἶνε τὸ διὰ φορολογίας συνάγον τὰ πρὸς πτωχοτροφίαν ἀναγκαῖα. Εἴτε ἡ φορολογία εἶνε ἐμμεσος δι' ἐπιβολῆς δασμῶν ἐπὶ ἀντικειμένων πολυτελείας καὶ τῶν τοιούτων, εἴτε ἄμεσος, ἀρχὴ ὅμως πάντοτε τοῦ συστήματος εἶνε ὅτι δι' αὐτῆς πρέπει νὰ εἰσπράττωνται οὐχὶ ὅσα ἐλέη προαιροῦνται οἱ φιλόπτωχοι, ἀλλὰ παρὰ πάντων τῶν φόρου ὑποτελῶν τῆς πολιτείας μελῶν ὅσα εἶνε εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν πτωχῶν ἀναγκαῖα.

Τὸ παρὰ Διαμαρτυρομένοις καὶ ἰδίως ἐν βορείαις χώραις ἐπικρατοῦν σύστημα τῆς αὐστηρᾶς φορολογίας, τοῦτο εἰσῆχθη μετὰ μεγάλας κοινωνικὰς ἀτυχίας καὶ δὴ τὸ πρῶτον ὡς προσωρινὸν μέτρον. Ἀλλ' ἀφοῦ ἀπαξ εἰσῆχθη καὶ κατέβαλλε ῥίξας, ἢ κατάργησις αὐτοῦ κατέστη σχεδὸν πάντῃ ἀδύνατος.

Τὸ σύστημα ἔχει ὁμολογουμένας ἀρετάς. α) Δι' αὐτοῦ προϋπολογίζονται ἐπ' ἀκριβὲς καὶ εἰσπράττονται ὅσα ἀναγκαῖα εἰς περίθαλψιν τῶν πτωχῶν, ἐκλείπει δὲ ἡ ἀβεβαιότης τῶν ἐκουσίων προσφορῶν. β) Δι' αὐτοῦ δύναται νὰ δικαιολογηθῇ μᾶλλον ἢ αὐστηρὰ ἀπαγόρευσις τῆς ἐπαιτείας, διότι ὅταν ἀναγκάως συνεισφέρῃ τις ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, ὅσα ἀναγκαῖα χάριν αὐτῶν, δικαιούται νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς ἀρχῆς νὰ ᾖ ἀπηλλαγμένος ἐπαιτικῶν ὀχλήσεων. γ) Δι'

ἀκριβοῦς ἐπιτηρήσεως καὶ ἀστυνομίας ἀποχωρίζονται οἱ ἀγύρται ἀπὸ τῶν ἀληθῶς πτωχῶν. δ) Περὶ πάντων δὲ δύναται νὰ ληφθῇ ἀκριβῆς καὶ ἐπιμελῆς ἀλλὰ καὶ αὐστηρὰ πρόνοια. Τοιαῦται αἱ τοῦ συστήματος ἀρεταὶ ἀλλ' ἔχει καὶ ἐλλείψεις καὶ ἐλλείψεις σπουδαίας. Οὐδὲ ἴχνιον σχεδὸν τῆς ἠθικῆς σχέσεως μεταξὺ τοῦ εὐεργετοῦντος καὶ τοῦ εὐεργετουμένου. Ἡ ἀναγκαστικὴ συνεισφορά καταστρέφει ἐν τῷ πλουσίῳ τὴν ἀγαθοποιίαν· ἐν τῷ πτωχῷ ἐκλείπει ἢ εὐγνωμοσύνη καὶ ἡ συστολὴ καθόσον παρέχεται αὐτῷ οὐχὶ εὐεργέτημα ἀλλὰ δίκαιον.

Διὰ τῆς τοιαύτης σχέσεως τὸ μεταξὺ πλουσίων καὶ πτωχῶν ρήγμα δὲν σμικρύνεται ἀλλ' ὅσημέραι κρατύνεται καὶ καθίσταται ἐπικινδυνώτερον. Ἐν τούτοις ἐνθα πολλὴ μὲν ἡ πτωχία, ὀλίγη δὲ παρὰ τοῖς ἔχουσι ἢ πρὸς ἀγαθοποιίαν ὀρεξίς, τὸ σύστημα τοῦτο πρέπει νὰ εἰσάγηται κατ' ἀνάγκην, εἰ καὶ κατὰ λυπηρὰν πάντοτε ἀνάγκην.

4. Εἰδικὰ μέσα ἐπιμελείας τῶν πτωχῶν.

Πολλὰ ἢ φιλοπτωχία καὶ τὸ φιλάνθρωπον ἐδυνήθη μέχρι τοῦδε νὰ ἀνεύρῃ μέσα ἀμέσου ἐπιμελείας τῶν πτωχῶν. Δυστυχῶς ὅμως οὐδὲν ἀνευ σπουδαίων ἐλλείψεων.

α) Ἐπὶ ἀνηλίκων πτωχῶν.

1) Βρεφοκομεῖα. Ταῦτα συνέστησαν ἵνα περιορισθῇ καὶ, εἰ δυνατόν, ἐκλείψῃ ἢ ἐκθεσις τῶν παιδῶν καὶ ἡ παιδοκτονία. Δυστυχῶς ὅμως καθίστανται λίαν ἐπικίνδυνα εἰς τὴν δημοσίαν ἠθικὴν, οἶονεὶ ὑποθάλλοντα τὴν ἀκολασίαν καὶ διευκολύνοντα αὐτήν. Ὁ δὲ λόγος τῆς διαφυλάξεως ἀπὸ τῆς παιδοκτονίας καθίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ματαία ἐλπίς ἐνεκα τῆς μεγάλης θνησιμότητος τῶν ἐν τοῖς βρεφοκομείοις παιδῶν.

2) Καταστήματα πρὸς διαφύλαξιν τῶν ἐργατικῶν παιδῶν μεθ' ἡμέραν εἴτ' ἐπ' ἀμοιβῇ τινι εἴτε καὶ δωρεάν. Ὁ σκοπὸς αὐτῶν εἶνε ἵνα παράσχωσιν εἰς τοὺς γονεῖς τὴν ἡμέραν ἐλευθέραν εἰς ἐργασίαν. Ἀλλ' ὁ σκοπὸς οὗτος μόνος, ἰδίως ὅταν ἡ φύλαξις γίνεται δωρεάν, δὲν συντείνει εἰς

περιστολήν ἀλλ' εἰς αὐξήσιν τῆς πτωχίας, διότι ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ καὶ ἀμεριμνῶντες περὶ τῆς διατροφῆς τῶν τέκνων πολλῶ εὐκολώτερον καὶ ἀπερισκεπτότερον συνέρχονται εἰς γάμον οἱ πενόμενοι τῶν ἐργατῶν, ἐκ τῶν τοιούτων δὲ γάμων αὐξάνει μόνον ἡ πτωχία καὶ ἡ δυστυχία. Τὰ καταστήματα ταῦτα δύνανται νὰ φέρωσι ἀγαθοὺς ὄπως οὖν καρποὺς ἐὰν ἡ φύλαξις γίνεται ἐπὶ πληρωμῇ μετρίου ποσοῦ, καὶ ἐὰν μετὰ τῆς φυλάξεως συνάπτηται ἀληθῆς τῶν φυλαττομένων παιδαγωγία.

3) Ὁρφανοτροφεῖα. Ταῦτα ἐπιτυγχάνουσι μόνον ἐν σμικρῶ καὶ ὑπὸ καλὴν καὶ λίαν ἐπιμελῆ διεύθυνσιν. Καὶ αὐτῆς δὲ τῆς ἐν σμικρῶ ἐπιμελείας τῶν ὀρφανῶν εἶνε προτιμότερα ἢ διαμοίρασις αὐτῶν εἰς ἀγροτικὰς οἰκογενεῖας, ἐπιτηρουμένης τῆς ἐπιμελείας ὑπὸ περιοδεύόντων ἐποπτῶν.

6) Ἐπὶ ἐνηλίκων.

Γενικοὶ κανόνες. 1) Τὰ διδόμενα τοῖς ἐνηλίκοις πτωχοῖς πρέπει, ὅπου δυνατόν, νὰ δίδωνται οὐχὶ δωρεὰν ἀλλ' ἐπὶ ἐργασίᾳ.

2) Ἡ διδομένη βοήθεια καὶ συνδρομὴ νὰ μὴ δίδεται εἰς χρήματα ἀλλ' εἰς τροφίμα καὶ ἐνδύματα.

3) Ὁ πτωχὸς πρέπει νὰ ἀφίνηται, ὅπου δυνατόν, ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ αὐτοῦ, διότι καὶ οἰκονομικώτερον εἶνε τοῦτο καὶ πρὸς ἠθικοποίησιν συντείνει.

Χάριν τοῦ πρώτου ἰδίως κανόνος ἐφευρέθησαν Α') τὰ ἐργαστήρια τῶν πτωχῶν, ἐν οἷς οἱ μὲν βουλόμενοι εὐρίσκουσι ἐργασίαν, οἱ δὲ μὴ βουλόμενοι ἀναγκάζονται νὰ ἐργασθῶσιν. Αἱ δυσχέρειαι τοῦ καθιδρύματος τούτου εἶνε κυρίως οἰκονομικαί, καθόσον τὸ τίμημα δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἐργασίαν, ἀλλ' εἶνε κατώτερον κατὰ τὴν ἀξίαν ταύτης· ἐκ τοῦ τοιούτου δὲ βλάπτονται κυρίως οἱ ἐλεύθεροι ἐργάται, διότι τὰ ἐργαστήρια ταῦτα ἐπάγονται ἐπικίνδυνον συναγωνισμόν πρὸς αὐτοὺς, καθόσον ὁ συναγωνισμὸς δὲν γίνεται ἐκ τοῦ ἴσου καὶ τοῦ δικαίου. Ἐπίσης μεγάλη ἢ δυσχέρεια ἐν τῇ ἐκποιήσει τῶν προϊόντων τῶν τοιούτων

ἐργαστηρίων διὰ τὸ πολυδάπανον αὐτῶν. Διὰ τοῦτο πάντων τούτων τῶν καθιδρυμάτων ἡ εὐελπίς ἀρχὴ ματαιοῦται συνήθως ἐν βραχεῖ χρόνῳ διαστήματι.

Β') Ἀποικίαι πτωχῶν. Αἱ τοιαῦται δύνανται νὰ εὐδοκίμησωσιν εἰς χώρας μὴ πυκνὰ κατοικημένας καὶ ἀνεπιμελοῦς γεωργίας. Διότι ἐνθα ὁ πληθυσμὸς πολὺς ἀπασα δὲ ἡ χώρα καλλιεργεῖται ἐπιμελῶς καὶ κατὰ τέχνην, ἐνθα καὶ πρὸς γεωργίαν ἀπαιτεῖται ἐπιστήμη καὶ τέχνη, ἐκεῖ δὲν δύναται νὰ ὑπάρχη χῶρος κενὸς δι' ἐργάτας ἀνεπιτηδείους ἀποδειγθέντας κατ' αὐτὸ τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν ἔργον.

ΙΩΑΝ. ΠΑΠΗΛΑΟΥΚΑ ΕΥΤΑΞΙΑΣ.

ΓΕΝΙΚΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ ΝΟΜΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1871 ΚΑΙ 1872.

(Συνέχεια. Ἰδ. προηγούμενον φυλ. σελ. 257).

Ε'. — Ὁ νόμος ΤηΣΤ' (26 Μαΐου 1871) ἔχει σημαντικωτάτην ἀποστολήν, διότι ἀποβλέπει εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐντὸς τῶν ὀρίων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἀπαγορεύεται εἰς αὐτὴν ἡ μεταφορὰ τῶν χρηματικῶν κεφαλαίων τοῦ δημοσίου θησαυροῦ ἀπὸ ἐτέρας εἰς ἐτέραν δαπάνην. Ἐκ πρώτης ὄψεως δύναται κατηγορεῖσθαι τις δαπανῶν νὰ ἔχη ἀφθονίαν χρημάτων, ἐνῶ ἄλλη πάσχει ἐξ ἐλλείψεως. Ἀλλ' ὁ νομοθέτης ἐννοεῖ νὰ ἔχη πάντοτε ὑποχείριον τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἥτις δύναται νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς Βουλῆς ἰδιαιτέρον κεφάλαιον διὰ τὴν καθυστεροῦσαν δαπάνην. Βεβαίως οἱ ἄνθρωποι οἵτινες ὑπεστήριξαν καὶ ἐψήφισαν τὸν νόμον τούτον ἐννοοῦσι τὴν οὐσίαν αὐτὴν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος. Δὲν ὀμιλῶ περὶ τοῦ εἶδους ἐκείνου τῶν πολιτικῶν, οἵτινες εὐρίσκουσι τὸ ἑαυτῶν στάδιον ἐν τῇ διὰ Βασιλικῶν διαταγμάτων

φορολογία τοῦ λαοῦ. Δι' αὐτοὺς ὁ ἀνά χειρας νόμος εἶναι γράμμα νεκρὸν, τὸ ὁποῖον μόνη ἢ ἐθνικὴ ἀγανάκτησις δύναται νὰ ζωοποιήσῃ.

ΣΤ'. — Ὁ νόμος Υ' ἀφορᾷ εἰς τὰς περιφήμους ἐκβολὰς τοῦ Λαυρίου, τὰς ὁποίας, ἀφοῦ προηγουμένως ἐκήρυξεν ἐθνικὰς, εἰσάγει εἰς τὴν μεταλλευτικὴν καλλιέργειαν διὰ μέσου τοῦ συναγωνισμοῦ, ἐφ' οὗ κατ' ἐλάχιστον ὀρίζει τὸ δικαίωμα τοῦ δημοσίου εἰς 60 τοῖς $\frac{1}{10}$ τῆς καθαρᾶς προσόδου, ἐξευρισκομένης διὰ τοῦ κατὰ τριμηνίαν μέσου ὄρου τῶν ἐν Εὐρώπῃ τιμῶν τοῦ ἐκ τῶν ἐκβολάδων μετάλλου μετὰ προηγουμένην ἀφαίρεσιν 300 δρ. κατὰ τόνον λόγῳ παραγωγικῆς ἐν γένει δαπάνης. Ἀνεξαρτήτως τοῦ οἰκονομικοῦ σολοικισμοῦ τῶν $\frac{1}{10}$ τοῦ εἰσοδήματος ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, ὡς καὶ τοῦ αὐθαιρέτου προσδιορισμοῦ τῆς παραγωγικῆς δαπάνης, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι, ἂν μὲν προηγουμένως αἱ ἐκβολαὶ δὲν ἀνήκον εἰς τὸ ἔθνος, τὸ νομοθετικὸν κήρυγμα «ὅτι ἀνήκουσιν αὐτῶν» εἶναι δημευτικὸν, ἂν δὲ τοῦναντίον ἀνήκον εἰς τὸ ἔθνος, τότε τὸ κήρυγμα περιττόν. Ἐκ τῆς πρώτης οὕτως ὄψεως ὁ νόμος ἀντιστρατεύεται φανερώς πρὸς τὸ Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἀπαγορεύει τὴν δήμευσιν. Ἡ ἐπελθοῦσα κατόπιν σύμβασις μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ἀξιούτων δικαίωματα ἰδιοκτησίας ἐστέρησε τὴν δικαστικὴν τοῦ τόπου ἐξουσίαν τῆς εὐκαιρίας, ἵνα ἀποδείξῃ τὸν μέγαν αὐτῆς ἐν τῇ συνταγματικῇ μηχανῇ προορισμόν, ἐννοῶ τὸν τοῦ φύλακος τῆς νομικῆς ἀρμονίας ('). Ἀλλ' ἐὰν

ἡ σύμβασις ἐματαιώσῃ τὸν νόμον, δὲν ἀνήκει ἐντεῦθεν οὗτος ὀλιγώτερον εἰς τὴν ἱστορίαν. Ζήτημα καθαρῶς δικαστικόν, τὸ περὶ τῶν Λαυριωτικῶν ἐκβολάδων, ἐκκρεμές μάλιστα ἐνώπιον τῶν Ἑλληνικῶν δικαστηρίων, μετήχθη ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς κλίμαξ ἀναβάσεως καὶ καταβάσεως τῶν κυβερνήσεων. Ὅπωςδὴποτε ἐξεγερθέντος τοῦ δημοσίου φρονήματος ἐπὶ τοῖς διαδιδομένοις ἀμυθήτοις τοῦ Λαυρίου θησαυροῖς, ὁ ἀνά χειρας νόμος εἶναι τελεία ἀπόδειξις τῆς ἀδυναμίας, εἰς ἣν περιέστη ἡ διοικοῦσα τὸν τόπον τάξις, ἵνα διευθύνῃ τὸ ὁσημέραι ἐξογκούμενον κοινωνικὸν ρεῦμα. Ἐντεῦθεν δὲ ἐξηγεῖται καὶ ὁ κατόπιν ἐπελθὼν διοικητικὸς τραγέλαφος, τοῦ ὁποίου αἱ συνέπειαι

μοις δύναται νὰ τὰ καταργήσῃ» σελ. 168. «Ἐὰν αἱ ἀποδείξεις τῆς ἐπὶ τῶν μεταλλείων ἐν γένει, ὑποχθονίων ἄρα καὶ ἐπιχθονίων (ἐκβολαὶ), κυριότητος τοῦ δημοσίου δὲν εἶναι ἱκαναὶ ὅπως πείσωσι τὴν δικαστὴν, νομίζει ὁ νομοθέτης τοῦ 1871 ὅτι εἶναι αὐτὸς ἀρκετός; Ἐὰν αἱ ἐκβολαὶ δὲν ἦσαν ἐθνικαὶ δικαίωματι, ἠδύναντο νὰ καταστῶσι τοιαῦτα πράγματα; Ἐὰν αἱ ἐκβολαὶ εἶναι ἰδιωτικά, κακὸς δικαστὴς θὰ ἦτο ἐκεῖνος, ὅστις ἐφαρμόσει δημευτικὸν νόμον ἀπέναντι τοῦ συντάγματος, τὸ ὁποῖον ἀπαγορεύει τὴν δήμευσιν. Ὁ δικαστὴς εἶναι δούλος τοῦ νόμου· ἀλλ' ὑπάρχει νόμος καὶ νόμος καὶ μάλιστα νόμος ὑπέρτερος τῶν λοιπῶν. Τὸ σύνταγμα εἶναι ἢ βᾶσις ἐφ' ἧς στηρίζονται ἢ νομοθετικὴ, ἢ ἐκτελεστικὴ καὶ ἢ δικαστικὴ ἐξουσία. Θὰ ἦν περιέργον ἐὰν ἰσχυρίζετο τις, ὅτι δύναται νὰ ὑπάρξῃ σταθερὰ ἢ οἰκία ἄνευ τῶν θεμελιῶν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο ἐκτὸς τοῦ συντάγματος δὲν ὑπάρχει πλέον νομοθέτης, βασιλεὺς ἢ δικαστὴς, ἀλλ' ἐκτρωματικὴ ἀντίφασις, τύραννος» σελ. 171. «ὑποστηρίζω λοιπὸν, ὅτι οὐδέποτε δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐν Ἑλλάδι διάταξις οἰαδήποτε, ἀντιβαίνουσα εἰς τὸ σύνταγμα, χωρὶς νὰ διατρέξῃ ὁ ἐκτελεστής αὐτῆς τὸν κίνδυνον τῆς ἐπὶ συνεργείᾳ τυραννίας ποινῆς. Ἄρα οὐδεὶς ἄλλος ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς τροποποιήσεως τοῦ συντάγματος ἐκτὸς αὐτοῦ τοῦ ἔθνους, ἢ δικαστικὴ ἐξουσία ἀποτελεῖ ἐπὶ ἐκάστης περιπτώσεως τὸν σωτηριωδέστερον πρόσκοπον. Ἀμέτοχος εἰς τὰ καθόλου, αἰσθάνεται ἐν τοῖς κατὰ μέρος καὶ προκαλεῖ ἄνευ κοινωνικῶν συγκρούσεων τὴν μεγάλην, τὴν ἀδιάλειπτον τοῦ ἔθνους προσοχὴν.

(') Ἰδ. Α. Κ. Οἰκονόμου *Λαύριον*, σελ. 170. «Ἡ ἀνάλυσις τῆς δικαστικῆς ἐνεργείας ρίπτει ἀφθονώτατον ἐπὶ τοῦ ζητήματος φῶς. Ἄρα ὑποβλήθη εἰς αὐτὴν ὑπόθεσις τις, ἀμέσως ὁ δικαστὴς ἔχει ἐνώπιον αὐτοῦ ὄλους τοὺς ἐν ἰσχύϊ νόμους (jus novit omnia). Ἐὰν ἀντιφάσκωσι τινες πρὸς ἀλλήλους, ὁ δικαστὴς θὰ ἐκλέξῃ τὸν ἐπικρατέστερον. Τὸ σύνταγμα ὑπάρχει; Τὸ σύνταγμα ἀπαγορεύει τὴν δήμευσιν, τὴν δουλείαν, τὰ προνόμια τὰ οἰκογενειακά; Οὐδεὶς δύναται νὰ τὰ συγχωρήσῃ. Τὸ σύνταγμα ἀναγνωρίζει τὰ δικαίωματα τῆς δημοσιεύσεως τῶν στοχασμῶν, τοῦ συνεταιρίζεσθαι; Οὐδεὶς νό-

τόσον βαρύνει επικάθηνται ἔτι ἐπὶ τε τῆς πολιτείας καὶ τῆς οικονομικῆς τοῦ τόπου ἀγορᾶς (').

Z'. — Ἡ ἀνάγκη τῆς συγκοινωνίας ἔδωκε κατὰ τὸ 1871 τὴν ὑπαρξίν εἰς ὀκτώ νόμους, ἐξ ὧν πέντε μὲν περὶ τὴν χερσαίαν, τρεῖς δὲ περὶ τὴν θαλασσίαν. Ἐκ τῶν πρώτων οἱ δύο ἀφορῶσιν εἰς τὴν κατασκευὴν ἐθνικῶν ὁδῶν ἀπὸ τῆς Νέας Πέλλης μέχρις Ἀταλάντης καὶ ἀπὸ Χαλκίδος μέχρις Ἀλιβερίου, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς τὴν ἀτμοκίνητον ἔνωσιν ἀπὸ Πειραιῶς μέχρις Ἀθηνῶν, ἀπὸ Πειραιῶς μέχρι τῶν μεθορίων διὰ Λαμίας, καὶ ἀπὸ Πατρῶν μέχρι Κατακόλου, ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῶν συμβάσεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρὸς

(') Κατὰ τοῦτο δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι τὰ παθήματα ἔσονται μαθήματα. Ὑπολαμβάνω τὴν πολιτικὴν ἀνδρείαν ὡς ὑψηλοτέραν τῆς στρατιωτικῆς. Ἐνῶ εἰς ταύτην ἐξεγείρεται μᾶλλον τὸ θηριῶδες μέρος τῆς ψυχῆς, εἰς ἐκείνην ἀνυψοῦται αὕτη εἰς πολὺ ἰδανικώτερον ὀρίζοντα. Ὑπὸ ἐτέραν ἐποψίν δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας, ἵνα ζηλεύωσι τὰς δάφνας τῶν δικολαβικῶν στρεψοδικιῶν. Ὀλοκλήρον τὸ ζήτημα τοῦ Λαυρίου ἐπὶ τῶν δύο τούτων ἀμαρτημάτων ἐναυάγησεν. — Ὅτι αἱ ἐκβολαῖδες ἦσαν ἀπ' αἰῶνος ἐθνικὴ ἰδιοκτησία τὸ ἀπέδειξα ἐν τῇ περὶ Λαυρίου (1872) πραγματείᾳ μου (σελ. 26, 66, 87, 94, καὶ ἐπ.). Ἄλλ' ὅπως λέγω ἐν αὐτῇ (σελ. 167) «τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ σύγκυσις τῶν ἰδεῶν τῆς διοικήσεως τᾶξεως, ὥστε τὰ ἐθνικὰ δικαιώματα παρέστησαν ὑπὸ τὸ εἰδεχθὲς τῆς βίας ἐνδυμα. Ἐνῶ τὰ δικαιώματα ταῦτα στηρίζονται ἐπὶ ἀκλονήτων ἱστορικῶν καὶ νομικῶν βάσεων, ἰδοὺ θέαμα ἀληθῶς ὀδυνηρὸν πάλιν ἀνίσου μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς ἔθνους ὀλοκλήρου καὶ ἀφ' ἑτέρου ὀλίγων ἰδιωτῶν. Ὅποια ἦν ἡ ἐποχὴ ἐκείνη, καθ' ἣν μετὰ τὴν ἐν Κάνναις μάχην, ἐνῶ ὁ Ἀννίβας προσήγγιζε τὴν Ρώμην, ἡ ἐν αὐτῇ Βουλῇ ἐδέχετο τὸν ἠττηθέντα στρατηγὸν μετὰ σταθερότητος καὶ εὐγνωμοσύνης, διότι δὲν ἀπηλείθη περὶ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος! Ἐν τούτοις ὀλίγοι ξένοι μεταλλευταὶ κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ 19' αἰῶνος ἐνέσπειραν πλείωσαν φρίκην ἐν συνταγματικῇ πολιτείᾳ ἢ οἱ τρομεροὶ τοῦ Καρχηδονίου νομάδες εἰς δημοκρατουμένην καὶ ἀτυχοῦσαν πόλιν! Ἐνῶ δὲ οἱ Ρωμαῖοι βουλευταὶ ἐπώλουν τὴν γῆν, ἐφ' ἧς ἐστρατοπέδευεν ὁ νικητὴς, οἱ Ἕλληνας βουλεῖται ἐφαίγοντο, ὅτι κλέπτουν τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν περιουσίαν!»

τὴν ἑταιρίαν τοῦ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ σιδηροδρόμου (ΓΠΖ' νόμ.) σκοπεῖ τὴν διακόσμησιν τοῦ ἐν Ἀθήναις προσωρινοῦ αὐτοῦ σταθμοῦ, τὴν χορηγίαν νέας τριετοῦς προθεσμίας διὰ τὴν σύστασιν τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὀριστικοῦ (ἐπὶ προστίμῳ διὰ τὴν παράλειψιν 30 χιλ. δρ. διπλασιαζομένην ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος), τὴν οἰκοδομὴν ὀριστικοῦ ἐπίσης σταθμοῦ ἐν Πειραιεὶ ἐντὸς τοῦ 1874, τὴν ἐλάττωσιν τῶν εἰσιτηρίων τῆς Β' κλάσεως ἀπὸ 75 εἰς 60 λεπτά, τὴν ἐτησίαν τῆς ἑταιρίας χορηγίαν 2 000 δρ. πρὸς ἐπισκευὴν τῆς Ἑρμαϊκῆς τῶν Ἀθηνῶν ὁδοῦ, καὶ 4 000 δρ. πρὸς συντήρησιν τοῦ ἐν Πειραιεὶ νοσοκομείου καθ' ὅλην τὴν 70ετῆ διάρκειαν τοῦ ἑταιρικοῦ προνομίου, τέλος τὴν ἐν Ἀθήναις σύστασιν λεωφορείων μεταξὺ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ τῶν κεντρικωτέρων μερῶν τῆς πόλεως, ἀναλαμβάνουσης ἐν γένει τῆς κυβερνήσεως εἰς ἑαυτὴν τὰς κατὰ τῆς ἑταιρίας ἀπαιτήσεις τῶν δήμων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς διὰ τὰ γήπεδα τῶν ὑπαρχόντων σταθμῶν, ὁ προσδιορισμὸς τοῦ χώρου τῶν ὁποίων ἀφίεται εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἑσωτερικῶν.

Ἡ δὲ σύμβασις περὶ τοῦ σιδηροδρόμου ἀπὸ Ἀθηνῶν μέχρι τῶν μεθωρίων διὰ Λαμίας (ΥΜΣΤ' νόμ.) στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἐξῆς βάσεων. Χορηγεῖται προνόμιον 99 ἐτῶν ἀπὸ τῆς παραδόσεως τοῦ σιδηροδρόμου εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ κοινοῦ. Ἡ κυβερνήσις ὑπόσχεται ἐπιχορήγησιν ἐνὸς ἑκατομμυρίου δρ. δι' ἕκαστον τῶν πρώτων 10 ἐτῶν, ἡμίσεος δὲ ἑκατομμυρίου δι' ἕκαστον τῶν ἐπομένων 15, εἰς ἐξασφάλισιν 8 τοῖς τοῦ διὰ τὸν σιδηρόδρομον δαπανηθησομένου κεφαλαίου, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν αἱ εἰσπράξεις τοῦ σιδηροδρόμου δὲν ἔφθανον καὶ καθ' ὅσον δὲν ἔφθανον εἰς τοσοῦτο πασόν. Αἱ γαῖαι (ἐθνικαὶ, δημοτικαὶ ἢ ἰδιωτικαὶ), ἐξ ὧν θὰ διαβῆ ὁ σιδηρόδρομος μετὰ τῶν τάφρων, κλιτύων, σταθμῶν, φυλακείων καὶ παραρτηματικῶν ὁδῶν αὐτοῦ, προσφέρονται ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἐξαιρουμένων τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν, κωμοπόλεσιν καὶ χωρίοις οἰκοπέδων. Περιπλέον 50 000 στρεμ. ἐθνικῶν γαιῶν ἐκ τῶν παρὰ τὸν σιδηρόδρομον μὴ καλλιεργημένων. Ἐπίσης ἡ ἐκ τῶν ἐθνικῶν δασῶν ἀναγκαία διὰ τὸν σιδηρό-

ρόδρομον και τὰ παραρτήματα αὐτοῦ ξυλεία. Εἰδικώτερον δὲ δικαίωμα ξυλεύσεως, ἐπὶ πληρωμῇ ὁμῶς τοῦ κανονικοῦ φόρου, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ προνομίου ἐπὶ τῶν ἔθνικῶν δασῶν τῶν κειμένων ἐντὸς ἑσταδίων ἑκατέρωθεν τῆς γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου. Ὡσαύτως τὰ ἐντὸς 10 σταδίων ἑκατέρωθεν τῆς γραμμῆς ταύτης ἀνακαλυφθησόμενα μεταλλεῖα γαιανθράκων καὶ ποανθράκων. Παραχωρεῖται δικαίωμα προτιμήσεως εἰς κατασκευὴν παντὸς ἄλλου σιδηροδρόμου εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος ἀπολήγοντος. Ἀτέλεια εἰς τὴν εἰσαγωγὴν παντὸς ὑλικοῦ ἀναγκαίου πρὸς σύστασιν καὶ χρῆσιν τοῦ προκειμένου σιδηροδρόμου. Σέβας πρὸς τὰς τυχόν κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν σιδηροδρομικῶν ἔργων ἀνακαλυφθησομένας ἀρχαιότητας, ὅσαι τῶν ὁποίων εὐρεθῶσιν ἐντὸς τῶν παραχωρουμένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως γαιῶν ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἔθνος. Ἐντὸς 12 μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νόμου ἐνεργητέα ἢ σχεδιαγραφῆσις τοῦ σιδηροδρόμου καὶ καταβλητέα ἐγγύησις 300 χιλ. δρ. Ἐὰν ὁ σιδηροδρομος δὲν ἀπεπερατοῦτο ἐντὸς 4 ἐτῶν (δυναμένης τῆς προθεσμίας ταύτης νὰ παραταθῇ ἐπὶ 1 ἀκόμη ἔτος), ἡ ἐγγύησις μεταβαίνει αὐτοδικαίως εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου.

Δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀπαρίθμησις τῶν λοιπῶν δευτερευουσῶν λεπτομερειῶν, ἵνα κρίνῃ τις περὶ τῆς πανοπλίας τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν νομοθετήματος. Ἀμφιβάλλω ἂν ἡ Ἀθηναῖα ἐξῆλθε πλειότερον παρεσκευασμένη ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός. Καὶ ὁμῶς φεῦ! Ἐν μόνον ἔλλειπεν ἐκ τοῦ ἡμετέρου ἔργου, τὸ οὐσιωδέστερον. Ὁ μὲθ' οὗ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις συνηλλάσσετο δὲν εἶχε χρήματα, οὐδὲ ἀνῆκεν εἰς τὴν σφαῖραν τῶν μεγάλων τῆς χρηματιστικῆς ἐπιχειρήσεων. Τοιοῦτοτρόπως τὰ πάντα ἔμειναν εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀποπείρας.

Ἡ δὲ σύμβασις περὶ τῆς ἀτμοκινήτου χερσαίας μεταξὺ Πατρῶν καὶ Κατακόλου συγκοινωνίας (ΥΛΓ' νόμ.) ἀνήκει εἰς τὴν σειρὰν τῶν βιομηχανικῶν ἐκείνων δοκιμῶν, τὰς ὁποίας πάντοτε ἡ ἀπειρία προσφέρει εἰς τὴν ἀποτυχίαν. Ἀ-

νεξαρτήτως τοῦ τεχνικῶς δυνατοῦ τῆς εἰς μεγάλας ἀποστάσεις κινήσεως τῆς ἀτμαμάξης οὐχὶ ἐπὶ σιδηρῶν ράβδων, τὸ ἔργον τῆς συμβάσεως δὲν ἔλαβεν εἰς ἀνάλογον ἐκτίμησιν τὸν εὐρὺν συναγωνισμόν τῆς μεταξὺ Ἡλείας καὶ Πατρῶν θαλάσσης. Ὅπωςδὴποτε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις προσήνεγκε σὺν ταῖς ἀναγκαίαις γαίαις (τῶν ὁποίων ἐν τούτοις, ἂν δὲν εἶναι δημόσιαι, ἡ προκαταβολὴ τῆς ἀξίας ἀφέθη εἰς τὴν ἑταιρίαν) καὶ 3 000 δρ. κατὰ χιλιόμετρον διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ἀπὸ Πατρῶν μέχρι Κατακόλου ὁδοῦ (δι' Ἀχαΐας, Μανολάδος, Γαστούνης καὶ Πύργου). Ἡ καταβολὴ τοῦ ποσοῦ τούτου πρὸς τὴν ἑταιρίαν ὠρίσθη ἄτοκος εἰς τρεῖς ἴσας ἐνιαυσίους δόσεις ἐκ τοῦ ταμείου τῆς ἐπαρχιακῆς ὁδοποιίας Πατρῶν καὶ Ἡλείας ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐντὸς δύο ἐτῶν συμφωνηθείσης ἀποπερατώσεως τῆς ὅλης ὁδοῦ καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς δι' ἀτμαμαξῶν συγκοινωνίας. Περιπλέον ἐχορηγήθη ἀτέλεια περὶ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἀναγκαίου ὑλικοῦ διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὁδοῦ, ἡ διατήρησις τῆς ὁποίας εἰς βᾶρος τῆς ἑταιρίας, εἰς ἣν ἐτέρωθεν ἀνήκουσι καὶ τὰ διόδια. Τὸ προνόμιον τῆς ἑταιρίας διαρκεῖ ἐπὶ 20 ἔτη, μετὰ τὰ ὁποία παραδοτέα ἡ ὁδὸς ἐν καλῇ καταστάσει πρὸς τὴν Κυβέρνησιν. Ἐν τῷ μεταξὺ κανονίζονται τὰ τῆς μεταφορᾶς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων, τίθενται δὲ αἱ περαιτέρω βάσεις τῆς κλιεργείας τῆς ὁδοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν θαλασσίαν συγκοινωνίαν τὰ τρία κατ' αὐτὴν νομοθετήματα τοῦ 1871 ἔχουσι τοπικόν, ἔθνικόν καὶ διεθνῆ χαρακτῆρα κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν σχετικῶν πρὸς ἕκαστον συμβάσεων. Οὕτω ἐκ τῆς πρώτης μὲν καὶ τελευταίας ἐπόψεως (ΥΙΔ' καὶ ΥΔ' νόμ.) παρίσταται ἀφ' ἐνός μὲν ἢ ἐπὶ εἰκοσαετῆ προνομίῳ ἑνώσις τῶν δύο τῆς Κεφαλληνίας πόλεων, Ἀργοστολίου καὶ Ληξουρίου, ἐξάκις τῆς ἡμέρας δι' ἀτμοπλοίων τοῦλάχιστον 40 ἵππων δυνάμει, διηρημένων εἰς δύο θέσεις, ὧν ἡ δευτέρα οὐχὶ ἄνω τῶν 40 λεπτῶν· ἀφ' ἑρου δὲ ἡ ἑνώσις τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Κερκύρας, τακτικῶς μὲν δις τοῦ μηνὸς μετὰ τῆς Λιβερπούλ, Παλέρμου, Μεσ-

σῆνης, Ἀγκῶνος, Βενετίας καὶ Τεργέστης, ἐκτάκτως δὲ μετ' ἄλλων ἐξωτερικῶν λιμένων, ἐπὶ ἀτελείᾳ ἐν γένει ναυτιλιακῇ καὶ λιμενικῇ ὡς καὶ περὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἀναγκαίων γαιανθράκων, κανονιζομένων διαφόρων δικαιωμάτων μεταφορᾶς ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διεθνῇ ἰδίως ἐνωσιν, πραγμάτων μὲν μέχρι 2 ἐκάστοτε τόνων, προσώπων μέχρις δὲ 60 τὸ ὅλον (20 διὰ τὴν ἀλλοδαπήν). Ἡ διάρκεια τῆς τελευταίας συμβάσεως ὀρίζεται εἰς τὸ διηνεκές, ἐκτὸς περιπτώσεως μεταμελείας, ὅτε ἐνιαυσία, μετὰ προηγουμένην ὁμῶς πρὸ 6 μηνῶν εἰδοποιήσιν.

Ἐκ δὲ τῆς ἐθνικῆς ἐπόψεως παρίσταται ἡ μετὰ τῆς ἐταιρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀτμοπλοίας σύμβασις (ΥΛΘ' νόμ.), κανονίζουσα τὰς ἐν τῷ μέλλοντι οικονομικὰς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ δημοσίου σχέσεις. Ἐκτὸς τῆς ἀτελείας τοῦ εἰς χρῆσιν τῆς ἐταιρίας (ἀτμόπλοια, ἐργοστάσια, ναυπηγεῖον) εἰσαγομένου παντὸς εἴδους ὕλικου καὶ τῆς ὡς πρὸς τὰ βάρη τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας ἐξομοιώσεως τῶν ἐταιρικῶν ἀτμοκινήτων πρὸς τὰ πολεμικὰ πλοῖα, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρὸς τὴν ἐταιρίαν Κυβερνητικὴν ἐπιχορήγησιν, μέχρι μὲν τῆς 31 Δεκεμβρίου 1870 διατηρεῖται ἡ ὑποχρέωσις τοῦ δημοσίου εἰς πληρωμὴν 5 τοῖς % ἐπὶ τῶν καταβληθέντων κεφαλαίων τῶν μετόχων τῆς ἐταιρίας, ἀπὸ δὲ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1871 μέχρι τέλους τῆς εἰκοσαετοῦς διαρκείας τῆς ἐταιρίας ἡ ἐπιχορήγησις αὕτη μεταβάλλεται εἰς πάγιον ὀλικὸν ποσὸν δρ. 650 000, ἐξ ὧν αἱ μὲν 370 000 καταβλητέαι ἐκ τοῦ ταμείου τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας, αἱ δὲ 280 000 ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐταιρίας, ἡ Κυβέρνησις, ὡς μέτοχος, παραιτεῖται ὑπὲρ τῶν λοιπῶν μετόχων παντὸς δικαιώματος, μέχρις οὗ λάβωσι οὗτοι 5 τοῖς % ἐπὶ τῶν κεφαλαίων των. Ἐν γένει τὸ προνόμιον τῆς Ἀτμοπλοικῆς ἐταιρίας παρατείνεται δι' ὅλην τὴν ἐκτεθεισάν νέαν ἐπέκτασιν τῆς διαρκείας αὐτῆς, ἐξαιρουμένης τῆς συγκοινωνίας τῶν Ἰονίων νήσων, τῆς μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν λιμένων τοῦ κράτους, ὡς καὶ τῆς μεταξὺ Σύρου, Πειραιῶς, Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ καὶ χόλπου μέχρι Παν-

τρῶν. Ἡ κυβερνητικὴ χρῆσις τῶν ἀτμοπλοίων τῆς ἐταιρίας ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν ἐποψίν· ἐκτὸς τῆς ἐπισήμου καὶ ἰδιωτικῆς ἀλληλογραφίας, τῶν δημοσίων χρημάτων, τοῦ χαρτοσήμου καὶ τῶν δι' ὑπηρεσίαν ταχυδρομικῶν ὑπαλλήλων, ἡ μεταφορὰ τῶν ὀπείων δωρεάν ὑπὸ τῆς ἐταιρίας ἐνεργεῖται, διὰ τὰς λοιπὰς κυβερνητικὰς ἀποστολὰς ὀρίζεται ἐκπτώσις ὑπὲρ τοῦ δημοσίου 30 μὲν τοῖς % ἐπὶ ἀνθρώπων, 50 δὲ τοῖς % ἐπὶ πραγμάτων. Ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου ἀτμοκινήτου δύναται νὰ ποιήσῃ χρῆσιν ἡ Κυβέρνησις ἐπὶ εἰδικῇ ἐκάστοτε συμφωνίᾳ ἀντιτίμου. Ἐν περιπτώσει φορτώσεως πολεμοφοδίων ἢ ἐξ αὐτῶν βλάβη εἰς βάρος τοῦ δημοσίου. Ἐν γένει αἱ χρηματικαὶ ὑποχρεώσεις τῆς Κυβερνήσεως λογίζονται τοκοφόροι (8 τοῖς %) μετὰ 30 ἡμέρας ἀπὸ τῆς παραδόσεως τοῦ λίσμου.

Αἱ ὑποχρεώσεις τῆς ἐταιρίας συνδέονται πρὸς τὴν ὅσον ἐνεστὶν ἀκριβεστέραν ἐκτέλεσιν τῆς ἀνατεθείσης αὐτῇ ἐσωτερικῆς συγκοινωνίας, καθ' ἣν δις μὲν τῆς ἐβδομάδος διὰ 5 λιμένας, ἀπαξ δὲ διὰ 52. Μεταγενεστέρα συμφωνία μεταξὺ Κυβερνήσεως καὶ ἐταιρίας δύναται νὰ καταστήσῃ πυκνότεραν τὴν συγκοινωνίαν ταύτην, ὡς καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ αὐτὴν καὶ πρὸς ἄλλας ἐτι προσορμήσεις ἐπὶ ἀποζημιώσει τῆς ἐταιρίας ἀνά δρ. 5 κατὰ πᾶν διανυθησόμενον ναυτικὸν μίλιον πλεον τοῦ δρομολογίου. Ἡ ἐξωτερικὴ συγκοινωνία ἀφίεται εἰς τὸ δοκοῦν τῆς ἐταιρίας, ἥτις μετὰ διαφόρους ἀρχαιοτέρας ἀποπειράς περιορίζεται νῦν ὀλοσχερῶς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν. Καὶ δὲν ὑπάρχει μὲν ἀμφιβολία, ὅτι αὕτη προέχει ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν, ἐν τούτοις ἅμα τεθῆ ὡς βᾶσις ἡ κυβερνητικὴ συνδρομὴ, πολὺ μικρὸς πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὁ πολιτικὸς ἐκείνος ὀρίζων, ὅστις περιορίζει τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας ἐντὸς τῶν στενῶν τῆς ἡμετέρας ἐπικρατείας ὀρίων.

Τῇ ἀληθείᾳ εἶναι ἄξιον ἰδιαιτέρας μελέτης, εἰάν ἡ περαιτέρω πρακτικὴ ἀνάπτυξις τῆς ἀτμοκινήτου κατὰ θάλασσαν βιομηχανίας ἡμῶν δὲν συνδέεται μᾶλλον πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς τῆς συγκοινωνίας γραμμὰς, αἵτινες καθ' ὅσον εἰσδύει

τις εἰς τὰς εὐρείας τῶν ἡμετέρων θαλασσῶν ἱστορικὰς τύχας, κατὰ τοσοῦτον περιβάλλονται μείζονα σοβαρότητα. Καὶ εἶναι βεβαίως ἐπονείδιστον, ὅτι ἐγκατελείψαμεν τὸ στάδιον τῆς ἀτμοκινήτου συγκοινωνίας τῶν ἡμετέρων ἀκτῶν μετὰ τῆς Ἀνατολῆς εἰς Ὀθωμανοὺς καὶ Αἰγυπτίους, οὐχὶ τόσον διὰ τὴν ἀπ' αἰῶνος ἀπέναντι αὐτῶν ναυτικὴν ἡμῶν ὑπεροχὴν, ὅσον διότι ζῶσιν ἔτι οἱ χρόνοι, καθ' οὓς ὑπὸ τὴν ὄψιν τῆς ἐπαναστάσεως (1825 καὶ 1826) ἡμεῖς πρῶτοι εἰσηγάγομεν τὸν ἀτμὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνατολικοῦ τῆς Μεσογείου πολιτισμοῦ.

(Ἐπὶ τῶν λοιπῶν νομοθετημάτων τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχές).

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΣ.

Διακεκριμένος Ἀγγλος ἔλεγεν, ὅτι πρωτίστη τῶν μικρῶν ἀρετῶν εἶναι ἡ καθαριότης. Ἡμεῖς ὅμως διστάζομεν νὰ κατατάξωμεν αὐτὴν μετὰ τῶν μικρῶν ἀρετῶν, ἢ μᾶλλον δὲν διστάζομεν ν' ἀναβιάσωμεν τὴν καθαριότητα εἰς τὴν τάξιν τῶν καλλίστων ἀρετῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ καθαριότης συνδυάζεται μετὰ διαφόρων ἄλλων ἀρίστων ιδιοτήτων, ἰδίως δὲ μετὰ τῆς εὐκοσμίας ἐν γένει καὶ τῆς τάξεως. Ὁ ἀοίδιμος τῆς Ἑλλάδος Κυβερνήτης Καποδίστριας, ὅστις παρέμεινε τύπος οὐ μόνον ἐξόχου πολιτικοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ καὶ ἀνδρός ἐναρέτου καὶ εὐγενοῦς καθ' ὅλα, διεκρίνετο δι' ἄκρας καθαριότητος καὶ ἐπιμελείας τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ἐνδυμασίας αὐτοῦ, καὶ δι' ἄκρας εἰς τὰ περὶ αὐτὸν πράγματα τάξεως. Ἐσυνείθιζε δὲ νὰ λέγῃ, ὅτι ἐκ τῆς καθαριότητος τοῦ ἀτόμου καὶ ἐκ τῆς τάξεως τοῦ οἰκήματος διαγιγνώσκει πολλάκις τὸν χαρακτήρα, τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὰς ιδιότητάς τῶν ἀνθρώπων. Ἡ κοινωνικὴ αὕτη ἐννοία τῆς καθαριότητος ἔχει εἰδικωτέραν οἰκονομικὴν ἐποψίν ἀξίαν παντὸς λόγου, διότι ἀποτείνεται εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ σωματικὴν εὐρωστίαν τῶν ἀνθρώπων, οὕτω δὲ ἐπηρρεάζει

ἐπ' ἀγαθῶ τὴν παραγωγικὴν ἐργασίαν καὶ ἐπομένως τὸν πλοῦτον τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς πολιτείας.

Καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων καὶ παρὰ τῶν νεωτέρων ἡ καθαριότης ἐθεωρήθη ὡς ὄρος πρώτιστος καὶ ἀπαραίτητος τῆς υἰείας, ὡς κανὼν οὐσιωδέστατος τῆς δημοσίας καὶ τῆς ἀτομικῆς υἰεινῆς. Ἡ υἰεινὴ ἐπιστήμη παραγγέλει ἄκραν καθαριότητα εἰς τὰς πόλεις, ἐντὸς τῶν στρατῶνων, ἐντὸς τῶν νοσοκομείων, ἐπὶ τῶν πλοίων, ἐπὶ τῶν σωμάτων καὶ τῶν ἐνδυμάτων παντὸς ἀτόμου, διότι ἡ ἀκαθαρσία εἴτε ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει, εἴτε περίξ αὐτοῦ, γεννᾷ ἀφεύκτως τὴν ἀσθένειαν ὑπὸ μυρίας εἰδεχθεῖς καὶ ἐπικινδύνους μορφάς. Ἐκαστον τῶν θεμάτων τούτων δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἰδιαιτέραν μελέτην. Μεταξὺ ὅλων σκοπὸν ἤδη ἔχομεν τὴν καθαριότητα τῶν σωμάτων διὰ τοῦ μέσου καλῶς ὀργανισμένου συστήματος λουτρῶν. Κατὰ τοῦτο ἡ βᾶσις τῆς καθαριότητος εἶναι τὸ ὕδωρ. Ὀνομαστὸς δὲ συγγραφεὺς ἐκ τῶν συγχρόνων λέγει, ὅτι δύναται τις νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἐθνῶν ἐκ τῆς ποσότητος τοῦ ὕδατος, τὸ ὅποιον καταναλίσκουσιν. Ἡ πρότασις αὕτη μετέχει ἀληθείας. Παρατηροῦμεν τῷ ὄντι, ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχαιστάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, τὰ βαλανεῖα εἰσὶν ἐν μεγίστη χρήσει ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις κοινωνίαις.

Ἡ χρῆσις τῶν λουτρῶν ἀνάγεται εἰς τὰ ἀρχαῖα ἀνατολικά ἔθνη, ἀφ' ὧν μετέβη εἰς τοὺς Ἕλληνας, κατόπιν δὲ εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ὁ Βιτρούβιος περιέγραψε λεπτομερῶς τὰ βαλανεῖα τῶν ἡμετέρων προγόνων, τὰ ὅποια, συνδυαζόμενα μετὰ τῶν γυμνασίων, ἀπετέλουν ἰδρύματα ἀξιόλογα πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ διατήρησιν τῆς υἰείας καὶ εὐρωστίας τῶν πολιτῶν. Παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις τὰ βαλανεῖα ἔλαβον πολὺ μεγαλειτέραν ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν. Τὸ πρῶτον παρ' αὐτοῖς ἀξιοσημείωτον βαλανεῖον ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Μιχήνα ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου, καθ' οὓς ὁ ἀριθμὸς τῶν βαλανεῖων τῆς Ῥώμης (περιεχοῦσης ἑκατομμύριον περίπου κατοίκων) ἔφθα-

σε τὰ ὀκτακόσια, μεταξύ τῶν ὁποίων μόνος ὁ Ἀγρίππας ἀνήγειρεν ἑκατὸν ἐβδομήκοντα. Κατόπιν ὁ Νέρων, ὁ Τίτος Φλάβιος Οὐεσπισιανὸς, ὁ Δομιτιανὸς, καὶ σχεδὸν πάντες οἱ αὐτοκράτορες ἀνήγειραν ἐν Ρώμῃ παντὸς εἴδους βαλανεῖα, μεταχειριζόμενοι εἰς τὰς λαμπρὰς ταύτας οἰκοδομὰς τὰ πολυτιμότερα τῶν μαρμάρων καὶ ἐφαρμόζοντες εἰς αὐτάς τοὺς κανόνας τῆς καλλίστης ἀρχιτεκτονικῆς. Εἰς οὐδὲν ἔθνος, οὔτε ἀρχαῖον οὔτε νεώτερον, τὰ βαλανεῖα ἐλάβον τοιαύτην ἀνάπτυξιν ὅσην ἐπὶ Ρωμαίων. Παρ' αὐτοῖς τὸ εὐεργέτημα τοῦ λουτροῦ ἦτο γενικόν, διότι ὑπῆρχον πολλὰ βαλανεῖα, ἐν οἷς ἦσαν δεκτοὶ οἱ βουλόμενοι νὰ λουσθῶσι δωρεάν ἢ σχεδὸν δωρεάν. Οἱ πένητες λόγου χάριν ἠδύναντο νὰ λουσθῶσιν ἢ ἀνευ πληρωμῆς ἢ ἐπὶ ἀσημάντῳ, ἀντιστοιχούσῃ πρὸς δύο λεπτά τοῦ ἡμετέρου νομίσματος. Οἱ αὐτοκράτορες ἀνήγειραν πολλὰ τοιαῦτα βαλανεῖα, ὅπως δι' αὐτῶν ἀποκτήσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ λαοῦ. Ἐὰν ταῦτα δὲν ἦσαν βεβαίως ἐκ τῶν πολυτελεστάτων, ἐπήρχουν ὁμῶς εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν πτωχῶν τῆς κοινωνίας τάξεων. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν πολυτέλειαν τῶν βαλανείων τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἐν Ρώμῃ καὶ ἰδίως ἐν τοῖς μεγάροις τῶν μεγιστάνων καὶ τῶν αὐτοκρατόρων, ἡ λαμπρότης αὐτῶν ἦτον ἀμύθητος, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν περιεσώθεντων λειψάνων. Ἐπισκεφθέντες τὸ καταπληκτικὸν διὰ τὴν ἔκτασιν καὶ διὰ τὰ ἐν αὐτῇ κειμήλια παλάτιον τοῦ Βατικανοῦ, ἐθαυμάσαμεν ἐν τισὶ τῶν αἰθουσῶν αὐτοῦ στρογγύλας μονολίθους κολυμβήθρας ἐκ πορφυρίτου, ἐχούσας διάμετρον 15—20 μέτρων. Οὕτως οἱ Ρωμαῖοι εἰσήγαγον τὰ βαλανεῖα εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς κτήσεις, τὰ ὁποῖα παρέλαβον κατόπιν οἱ Βυζαντινοὶ, ὡς καὶ οἱ Ἀραβες κατακτηταὶ τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου, τῆς βορείας Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἰσπανίας, μέχρι τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐμιμήθησαν τὰ βαλανεῖα τῶν Βυζαντινῶν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι αἱ ἀλλεπάλληλαι αὗται μιμήσεις ἐγένοντο πάντοτε κατώτεραι καὶ ἀτελέστεραι τῶν λαμπρῶν πρωτοτύπων.

Ἐν τῇ Ἑλλάδι ἡ καθαριότης ἐν γέγει δὲν εἶναι ἀρκούν-

τως ἀνεπτυγμένη εἰς τὰς ἕξεις τοῦ λαοῦ καὶ αὐτῶν ἐπι τῶν ἀνωτέρων τῆς κοινωνίας τάξεων. Μόλις δύο ἢ τρία δημόσια βαλανεῖα ὑπάρχουσιν ἐν Ἀθήναις, καὶ ταῦτα λίαν ἀτελῆ. Ἀμφιβάλλομεν δὲ ἂν ἰσάριθμα ὑπάρχωσι ἐν ὅλῃ τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι. Εὐθὺς ἀμέσως παρίσταται τὸ ζήτημα τῆς εὐθηνείας τῆς χρήσεως τῶν λουτρῶν. Ὅπου δὲν ὑπάρχει βαλανεῖον εἰς ὃ νὰ παρέχῃται λουτρὸν ἀντὶ πληρωμῆς μετρίας, ἐκεῖ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων στεροῦνται τῶν ἀγαθῶν τῆς καθαριότητος ἀποτελεσμάτων, διότι τὰ κατ' οἶκον λουτρά ἀπαιτοῦσι μέσα πολλὰ καὶ ἐπομένως δὲν δύνανται νὰ πραγματοποιηθῶσιν εἰμὴ εἰς ὀπωσοῦν εὐπόρους οἰκογενείας. Βέβαιον ὁμῶς φαίνεται ἡμῖν, ὅτι ἐὰν ἡ ἀνάγκη τῶν λουτρῶν ἦτον ἐν Ἑλλάδι μᾶλλον ἐπαισθητὴ παρά τοῖς πολλοῖς, ταχέως ἠθέλον συστηθῆ ἐν τῷ τόπῳ τὰ ἀναπόφευκτα εἰς τὴν περαιτέρω ὑγιεινὴν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ βαλανεῖα. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρωτεύουσαν, ἀρκεῖ νὰ πληροφορηθῆ τις περὶ τῶν εἰσπράξεων τοῦ σιδηροδρόμου ἐκ τῶν συνεχῶς ἀπερχομένων χάριν διασκεδάσεως εἰς τὸ Φάληρον, ἵνα ἐννοήσῃ ὅτι μέγιστον μέρος τῶν κατοίκων τῆς πρωτεύουσας δὲν στεροῦνται τῶν μέσων νὰ πληρόνωσιν ἀπαξ τοῦλάχιστον τῆς ἐβδομάδος ἐν λουτρὸν.

Ἄλλ' ἡ διάδοσις τῆς χρήσεως τῶν λουτρῶν ἔχει στενὴν σχέσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὸ παράδειγμα τῶν ἀνωτέρων τῆς κοινωνίας τάξεων, αἵτινες ἀνεπαισθήτως ἐξασκοῦσι μεγάλην ἐπι τῶν λοιπῶν ἐπιρροὴν εἰς ὅλα τὰ ζητήματα τῆς βιωτικῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν οικονομικὴν τῶν μέσων καὶ κατωτέρων τάξεων εὐεξίαν. Ὅσον ἀφορᾷ ἰδίως τὰς τελευταίας, ὁ διοργανισμὸς εὐθηνοῦ συστήματος δημοσίων βαλανείων ἀπησχόλησεν ἰδιαιτέρως τὰς προοδευτικὰς κοινωνίας. Ἐν Ἀγγλίᾳ π. χ. τὰ διὰ τοὺς ἐργατικούς πληθυσμοὺς βαλανεῖα εἶναι οὕτω πῶς ὀργανισμένα, ὥστε δύναται κατ' ἐκλογὴν ὁ ἐργάτης νὰ λουσθῆ εἰς χλιαρὸν ὕδωρ εἴτε ἀντὶ 40 λεπτῶν εἴτε ἀντὶ 20. Ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ ἀπὸ ἐνὸς φράγκου κατέβη βαθμηδὸν ἡ τιμὴ τοῦ λουτροῦ εἰς 75, 60 καὶ 45 λεπτά. Ἐὰν συγκρίνη τις τὸ Ἀγγλικὸν πρὸς τὸ Γαλ-

λικόν σύστημα, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὸ πρῶτον εἶναι μᾶλλον κατὰ σκοπὸν, ἂν καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἢ (κατὰ τὸ 1850) κυβερνητικὴ συνδρομὴ 600 000 φράγκων ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως δημοσίων βαλανείων ἔπρεπε νὰ ἐνισχύσῃ πλείοτερον τὴν εὐθηνείαν. Ὅπως δὲ ἦν ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς διὰ τοῦ λουτροῦ κοινωνικῆς καθαριότητος ἡ Γαλλία ἐποίησατο μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρόντος αἰῶνος ἀξιοσημειώτους προόδους. Ἀπὸ 500 δὲ τὸ ὅλον λουτήρων κατὰ τὸ 1816, οἱ Παρίσιοι τοῦ 1850 ἠρίθμουν 4 064 λουτήρας ἀκινήτους, παραλειπομένων τῶν κινήτων οἵτινες τῷ 1832 ὑπελογίζοντο εἰς 3770, ἀπὸ 78 δὲ δημοσίων βαλανείων τῷ 1832, ἠρίθμουν 125 τῷ 1850.

Ἐν Ἀθήναις συνειθίζονται τριῶν εἰδῶν λουτρά. Τὰ διὰ τοῦ ψυχροῦ ὕδατος, τὰ δι' ὕδατος μετρίας θερμότητος, καὶ τὰ διὰ θερμοῦ ἀτμοῦ (bains d' étuve). Τὸ διὰ ψυχροῦ ὕδατος λουτρὸν, τὸ καλούμενον συνήθως παρ' ἡμῖν ψυχρολουσία, εἶναι εὐτυχῆς, ἂν καὶ εἰς μικρὰς ἐτι διαστάσεις, νεωτερισμὸς ἐν Ἑλλάδι. Ἡ ψυχρολουσία γίνεται διὰ διαφόρων τρόπων, ἢτοι δι' ἐπιρρίψεως ἐπὶ τοῦ σώματος ὕδατος ἐν εἴδει βροχῆς, διὰ καταλλήλων σπόγγων, κτλ. Τὸ ὕδωρ πρέπει νὰ ἔχῃ θερμοκρασίαν 9° ἕως 15° Ρεωμύρου. Κάτωθεν τῆς θερμοκρασίας ταύτης τὸ ψυχρὸν λουτρὸν ἀποβαίνει ἐπικίνδυνον. Εἶναι δὲ τονικόν. Τὰ ψυχρὰ λουτρά εἰσῆχθησαν πρὸ πενήτηκοντα περίπου ἐτῶν ἐν Εὐρώπῃ, ἐνθα ἔλαβον μεγίστην διάδοσιν, χρησιμεύοντα οὐ μόνον ὡς μέσον καθαριότητος, ἀλλὰ καὶ ὡς μέσον ὑγιεινὸν καὶ θεραπευτικὸν κατὰ πολλῶν ἀσθενειῶν. Σήμερον ἡ ψυχρολουσία ὑπάρχει διαδεδομένη ἐν Εὐρώπῃ, ἰδίως κατὰ τὴν ἀνωτάτην κοινωνίαν, εἰς ἀμφότερα τὰ φύλα, καὶ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς ἀκρας καθαριότητος, ἣτις χαρακτηρίζει τὴν κοινωνίαν ἐκείνην. Τῆς ψυχρολουσίας ἐναρξίς γίνεται ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἐπ' ἐσχάτων δ' εἰσῆχθη κανονικῶς καθ' ὅλον τὸν Πρωσικὸν στρατόν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἕτερα τῶν παρ' ἡμῖν λουτρῶν, τὸ μὲν δι' ὕδατος μετρίας θερμότητος, ἢτοι ἀπὸ 20° ἕως 26° Ρεω-

μύρου, γίνεται κατ' οἶκον ἢ ἐν τοῖς βαλανείοις ἐντὸς λουτήρων, εἶναι δὲ οὔτε τονικόν, οὔτε ὑποσθενικόν, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ὑγιεινόν, καὶ ὀφελεῖ εἰς ὅλας τὰς κράσεις. Τὸ δὲ διὰ θερμοῦ ἀτμοῦ λουτρὸν εἰς θερμοκρασίαν 30° καὶ ἐπέκεινα Ρεωμύρου, τὸ κοινῶς ἐνταῦθα καλούμενον Τουρκικὸν λουτρὸν, γίνεται ἐν βαλανείοις, ἐνθα ὑπάρχουσιν ἐπὶ τούτῳ μαρμαρόστρωτοι αἶθουσαι, θερμαινόμεναι διὰ σωλήνων ἐκπεμπόντων ξηρὸν ἢ ὑγρὸν ἀτμόν. Ὁ λουόμενος μένει γυμνὸς ἐπὶ ἡμίσειαν ἢ καὶ ἐπέκεινα ὥραν, καὶ λούεται διὰ τῆς ἐκρήσεως τοῦ ἀφθόνου ἰδρώτος, ὃν προκαλεῖ ἡ ἀτμώδης θερμότης τῆς αἰθούσης. Τὸ λουτρὸν τοῦτο θεωρεῖται παρ' ἡμῖν ἐν γένει ὡς ὑγιεινὸν ἢ ἀβλαβές, καὶ λαμβάνεται παρ' ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν χάριν καθαριότητος ὡς γνωστὸν δὲ, εἶναι σήμερον τὸ συνήθες ἢ μᾶλλον τὸ μόνον λουτρὸν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀφ' ὧν παρελάβομεν αὐτό. Πλήν τὸ λουτρὸν τοῦτο εἶναι ὑποσθενικόν, ἢ γουν ἐξασθενεῖ τὸν λαμβάνοντα αὐτό, χρησιμεύει δὲ εἰς εἰδικὰς μόνον παθολογικὰς περιστάσεις ὡς μέσον θεραπείας κατὰ τὴν ἐκτίμησιν εἰδήμονος ἰατροῦ. Εἰς τοὺς ὑγιεῖς ὁμως τῶν ἀνθρώπων οὐδεμίαν δύναται νὰ ἐπιφέρῃ ὀφέλειαν, ἀλλὰ μᾶλλον, βλάβην. Δύναται δ' ἐνίοτε ν' ἀποθῆ καὶ λίαν ἐπικίνδυνον, προκαλοῦν φλόγωσιν, ῥῆξιν ἀνευρύσματος, ἀποπληξίαν κτλ.

Ἰδιαιτέρα ἀπαιτεῖται μνεῖα διὰ τὰ πολλοὺς μῆνας τοῦ ἔτους διαρκοῦντα θαλάσσια λουτρά, τῶν ὁποίων ἡ μεγάλη παρ' ἡμῖν χρῆσις συνδέεται πρὸς τὴν μεγάλην ἔκτασιν τῶν ἡμετέρων παραλίων. Σημειωτέον δὲ ὅτι διὰ τοὺς πλείστους τῶν παραθαλασσίων συμπολιτῶν ἡμῶν, τὰ θαλάσσια ταῦτα λουτρά εἶναι τὰ μόνα ὧν ποιοῦσι χρῆσιν, ἐξασκοῦντα σπουδαίαν καὶ ἀρίστην ἐπὶ τῆς ὑγείας αὐτῶν ἐπιρροήν. Ὁ διάσημος Michelet ἐν τῷ περὶ «Θαλάσσης» συγγράμματι αὐτοῦ θεωρεῖ αὐτὰ ὡς ἀσφαλές μέσον ἀναγεννήσεως τῆς ἀνθρωπότητος, ἀποδίδει αὐτοῖς τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν φυσικὴν τῶν Ἀγγλων εὐρωστίαν, ῥητῶς δ' ἀναφέρει τὰ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ θαλάσσει λουτρά ὡς τὰ ἀρίστα. Ἀναντίρρητον φαίνε-

ται ἡμῖν, ὅτι τὰ θαλάσσια λουτρά εἶναι ἐξόχως τονικά. Τὸ θαλάσσιον ὕδωρ περιέχει ἐν διαλύσει διάφορα ἄλατα καὶ διαφόρους ὀργανικὰς ὕλας, τῶν ὁποίων τὰς τονικὰς ιδιότη-
τας κατέδειξεν ἡ πείρα. Αἱ τονικαὶ αὗται τοῦ θαλασσίου ὕδατος ιδιότητες ἐπιτείνονται διὰ τῆς ψυχρότητος αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς συνεχροῦς ἀναγνεώσεως τοῦ ἐν αὐτῷ ἀτμοσφαι-
ρικοῦ ἀέρος, τῆς προκαλουμένης ἐκ τῆς κινήσεως τῶν κυ-
μάτων. Εἰς ταῦτα προσθετέα καὶ ἡ ὀφέλεια ἢ προκύπτουσα ἐκ τῆς ἐν τῷ ὕδατι κινήσεως καὶ ἀσκήσεως τοῦ λουομένου.
Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι τὰ γενικῶς ὀφέλιμα ταῦτα λουτρά, δύνανται νὰ ὤσιν ἐπιβλαβῆ εἰς τινὰς κράσεις, πρέπει δὲ νὰ γίνωνται μεθ' ὄλων τῶν προφυλακτικῶν τῆς ὑγιεινῆς κανόνων. Εἰς τὰ θαλάσσια λουτρά καὶ ἐν γένει εἰς τὰς εὐ-
κολίας, ἃς παρέχει ἡ ἀφθονία τοῦ θαλασσίου ὕδατος, ἀπο-
δοτέα ἢ παρατηρουμένη σχετικῶς πρὸς τοὺς λοιποὺς τῆς Ἑλλάδος κατοίκους ἀνωτέρα καθαριότητος τῶν νησιωτῶν ἡμῶν. Παροιμαῖα οὕτω κατέστη δικαίως ἡ ἄκρα τῶν σω-
μάτων, τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν οἴκων καθαριότητος παρ' Ὑ-
δραίοις.

Ὅρος ἀναπόφευκτος τοῦ διὰ τοῦ λουτροῦ καθαρισμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ὑπάρχει ἡ καθαριότης τῶν καλυ-
πτόντων αὐτὸ ἐνδυμάτων, καὶ ἰδίως τῶν ἐπὶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ πανικῶν. Ἡ μεγίστη, ἢ πρωτίστη, ἢ καλλίστη τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς πολυτέλεια εἶναι ἡ τελεία καθα-
ριότης, ἢ ἀσπιλος λευκότης τῆς πανικῆς ἐνδυμασίας. Δυσ-
τυχῶς ὀλίγοι εἰσὶν εἰσέτι οἱ ἐννοοῦντες παρ' ἡμῖν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς μόλις ἤδη μορφουμένας ἀνωτέρας τάξεις, τὴν ἀπαράμιλλον εὐγένειαν καὶ χάριν τοῦ εἶδους τούτου τῆς κομψότητος. Οἱ παρ' ἡμῖν κομφοὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἐκλαμβάνουσι ὡς κομψότητα τοὺς ἐπιδεικτικοὺς συρμούς τῶν ἐξωτερικῶν ἐνδυμάτων. Ἴνα λάβῃ ὅμως ἡ κοινωνικὴ καθαριότης τὰς κανονικὰς αὐτῆς διαστάσεις, προϋποτίθεται πάντοτε ἡ ὑπαρξίς ἀναλόγου ποσότητος ὕδατος εἰς χρῆσιν τῶν ἀνθρωπίνων πληθυσμῶν ἰδίως τῶν ἐν ταῖς πόλεσι. Ἡ ἐποψίς ἰδίως τῆς καθαριότητος τῆς ἐνδυμασίας, ἥτις ἐν

Ἀθήναις τοῦλάχιστον ἀπαιτεῖ ἀληθῶς οὐχὶ σμικρὰν δαπά-
νην, συνδέεται πρὸς τὸν ὀργανισμόν δημοσίων π λ υ ν τ ῆ-
ρίων, τὰ ὁποῖα ὡς ἄμεσον σκοπὸν πρέπει νὰ ἔχωσιν, ὡς καὶ τὰ βαλανεῖα, τὴν εὐθηνεῖαν χάριν ἐπίσης τοῦ πολλοῦ κόσμου.

Τὸ δημόσιον πλυντήριο περιλαμβάνει ὅλας ἐν γένει τὰς ἐργασίας ἀπὸ τοῦ πρώτου καθαρισμοῦ μέχρι τῆς στεγνώ-
σεως τῶν ἐνδυμάτων. Ὅσον περισσότερο πεπυκνωμένοι εἶ-
ναι οἱ πληθυσμοί, τόσω μᾶλλον ἀναφαίνεται ἡ ἀνάγκη τῶν κοινῶν πλυντηρίων. Γοιουτοτρόπως ἐν Παρισίοις κατηρ-
τίσθη ἐταιρία εἰς ἐπέκτασιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ὀργανι-
σμοῦ αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ 1848 δὲ ἐσχηματίσθησαν 172 πλυν-
τήρια περιέχοντα 8 244 θέσεις, ἐκάστη τῶν ὁποίων μισθοῦ-
ται ἢ δι' ὀλόκληρον ἡμέραν ἀντὶ λεπ. 40 ἢ δι' ἡμίσειαν (λεπ. 20) ἢ καθ' ὥραν (λεπ. 5). Καὶ τὸ μὲν ψυχρὸν ὕδωρ δίδεται δωρεάν, τὸ δὲ θερμὸν ἀντὶ 5 λεπ. τὰς 12 λίτρας. Τὰ λοιπὰ ἀνήκουσιν εἰς τὰς λεπτομερείας. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι ὁ ἐργάτης δύναται νὰ εἶναι καθαρῶτατος διὰ δα-
πάνης 3 $\frac{1}{4}$ φρ. κατὰ μῆνα εἰς τὴν ἐνδυμασίαν του καὶ ὅτι ἡ δαπάνη αὕτη ἐλαττοῦται εἰς τὰ $\frac{3}{5}$ ἀν πλύνῃ ἢ σύζυγός του, μὴ λογιζομένου δὲ καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐργασίας ταύ-
της, ἢ ἐν λόγῳ μηνιαία δαπάνη καταπίπτει ἐτι μᾶλλον, εἰς 85 λεπ. κατὰ μῆνα.

Ἐδώκαμεν ὡς ἐν σχεδιαγραφήματι γενικὰς τινὰς ιδέας περὶ κοινωνικῆς καθαριότητος. Περαινοῦντες δὲ τὸν λόγον ἐκφράζομεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὡς ἐπὶ παντὸς ἐκπολιτευτι-
κοῦ ζητήματος βλέπομεν τοὺς φίλους συμπολίτας βαδίζον-
τες βήματι γοργῷ εἰς τὸ μέγα καὶ καλὸν τοῦ πολιτισμοῦ στάδιον, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος ἔχομεν δ' ἐλ-
πίδος, ὅτι ἡ κοινωνικὴ ἀνάγκη τῆς καθαριότητος ταχέως θέλει ἐλκύσει τὸ ζωηρὸν αὐτῶν ἐνδιαφέρον.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΤΥΠΙΑΛΔΟΣ.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΑΛΙΡΡΟΙΑ.

Τὸ Γενικὸν Ληξιαρχεῖον (Registrar-General) ἐξέδωκε πρὸ ὀλίγου τὴν γενικὴν αὐτοῦ ἔκθεσιν περὶ τῆς κατὰ τὸ 1871 γενομένης τελευταίας ἀπογραφῆς, καί, ὡς συνήθως, τὰ ἐξαγόμενα αὐτῆς εἰσὶν ἄξια μελέτης.

Μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων φαίνεται ἡ τοῦ πληθυσμοῦ μεγάλη αὐξήσις κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1861 μέχρι τοῦ 1871 δεκαετῆ περίοδον, ἥτις οὐσιωδῶς ὑπερβαίνει τὴν προὑπολογισθεῖσαν. Ἐνῶ κατὰ τὴν τοῦ Ληξιαρχείου συνήθως ἀκριβῆ μέθοδον προὑπελογίζετο διὰ τὸ ἔτος 1871 ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀγγλίας καὶ Οὐαλίας εἰς 22 122 080, ἡ ἐνεργηθεῖσα ἀπογραφή ἀπέδειξεν 22 712 266, τούτέστιν ἐπὶ πλεόν 590 186, τοῦθ' ὅπερ ἀπαιτεῖ σαφήνισιν τινα. Ὁ ὑπολογισμὸς ἐβασίζετο ἐπὶ τῇ προὑποθέσει, ὅτι ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ καθ' ἐκάστην δεκαετηρίδα ἔβαινε κατὰ βαθμὸν μείωσεως, οὔσης ἀπὸ 1.53 τοῖς ἑκατὸν, μέχρις 1.45 κατὰ τὰ ἔτη 1811—21, καὶ ἀπὸ 1.23 μέχρις 1.14 κατὰ τὰ ἔτη 1851—61. Κατὰ τὴν τελευταίαν ὁμως ταύτην δεκαετηρίδα ἡ διακύμανσις τοῦ πληθυσμοῦ ὑπῆρξε κατὰ βαθμὸν αὐξήσεως, καὶ συνέπεια ταύτης ἡ περὶ τῆς ὀλίγου διαφορά μεταξὺ τοῦ προὑπολογισθέντος καὶ τοῦ πραγματικῶς ἀπογραφέντος πληθυσμοῦ. Τὸ ληξιαρχεῖον παρέχει ἡμῖν τὸν λόγον τῆς κυριώδους αἰτίας, ἥτις διετάραξε τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοῦ. Ὁ λόγος δὲ οὗτος κατ' οὐσίαν εἶναι ἐκεῖνος, ὃν καὶ ὁ Economist πρὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου (ιδ. φυλ. 18 Ἰουνίου 1870) εἶχεν ὑποδείξει, ὅπως ἐξηγήσῃ τότε, ὅτι ἐφαίνετο αὐτῶ λίαν σπουδαία διαφορά μεταξὺ τοῦ ποσοστοῦ τῶν γάμων καὶ τοῦ πληθυσμοῦ. Ἀλλ' ὅ,τι τότε μόνον ὡς ὑπόθεσιν ἠδύνατό τις νὰ προβάλλῃ, φαίνεται τώρα ἀποδειχθὲν δι' ἐπισήμου ἐρεῦνης· τὸ γεγονός δὲ ὡς καὶ αἰ συνέπειαι αὐτοῦ δύνανται ἤδη κατὰ πλάτος νὰ συζητηθῶσιν.

Ἡ κυρία αὐτῆ αἰτία εἶναι ὅτι κατὰ τὴν δεκαετηρίδα ταύτην (1861—71) ἐγένετο πολυάνθρωπος ἐπάνοδος 251 984 μεταναστατῶν εἰς Ἀγγλίαν, ἐξ οὔ περ δικαιολογεῖται τὸ ἥμισυ περίπου τῆς ὀλίγου διαφοράς, τοῦ ὑπολοίπου ἑτέρου ἡμίσεος ἐκ τοῦ πλεονασμοῦ ἐξηγουμένου δι' ἄλλων λόγων, οἷος εἶναι μεγαλείτερόν τι ποσὸν τῶν γάμων καὶ τῶν γεννήσεων.

Πρὸς τοῖς μετανάσταις, περὶ ὧν ὑπάρχει σημείωσις ἐν τῇ ἀπογραφῇ, ὡς ἐκ τῆς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα, καίτοι γεννηθέντα ἀλλοδαποῦ, κατοικοῦσιν ἐν Ἀγγλίᾳ, ὑποτίθεται ὅτι ἐγένετο εἰσροή τις Ἀγγλων ἀποικησάντων πρότερον εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, καὶ οἵτινες οὐδαμῶς ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν. Εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς ἐξηγήσεως ταύτης φθάνει τίς δι' ἀντιπαραθέσεως καὶ συγκρίσεως τῶν καταστατικῶν πινάκων. Καὶ πρῶτον τὸ Ληξιαρχεῖον ἀρύεται αὐτὴν ἐξ ἀναλύσεως τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀπογραφικῶν ἐξαγομένων. Ὑπάρχουσι γνωστοὶ τινες ἀριθμοί, εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῶν ὁποίων δύναται τις νὰ ἔχη πᾶσαν πεποίθησιν, οἵτινες ὄφειλον νὰ χορηγῶσι τὸν λόγον τῆς τοῦ πληθυσμοῦ αὐξήσεως ἐντὸς δεδομένης χρονικῆς περιόδου, ἐὰν μὴ οὐδεμία ἐγένετο ἐπάνοδος (εἰς Ἀγγλίαν) ἀνθρώπων γεννηθέντων μὲν ἐν Ἀγγλίᾳ, ὀριστικῶς ὁμως ἀποικησάντων ἢ ἀπελθόντων, ὅπως διαμείνωσιν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Οἱ γνωστοὶ οὗτοι ἀριθμοὶ ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον γεννήσεων, προστιθεμένων τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰς Ἀγγλίαν μεταναστῶν, καὶ ἀφαιρουμένων τῶν θανάτων καὶ τῶν ἐξ Ἀγγλίας μεταναστῶν. Ἐὰν ἡ εὐρεθεῖσα αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι μείζων τῆς δεικνυομένης διὰ τῆς προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως τῶν τελευταίων ἀριθμῶν, ἡ διαφορά πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἢ εἰς ἐσφαλμένην ἀρίθμησιν τῶν γεννήσεων, θανάτων καὶ μεταναστεύσεων, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἀδύνατον ἐν Ἀγγλίᾳ, ἢ εἰς τὴν ἐπάνοδον μεταναστῶν.

Ἐὰν οὕτω καταρτίσωμεν τοιαύτην τινα ἀρίθμησιν, θέλει μετ' ἀκριβείας φανῆ ἢ ἀνωτέρω ὑπερβολῇ τῆς ἐξακριβω-

θείσης πρὸς τὴν ὑπολογισθεῖσαν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ :		
Γεννήσεις, ἀπὸ τοῦ 1861 μέχρι τοῦ 1871,...	7 636 233	
Μετανάσται εἰς Ἀγγλίαν.....	237 544	
		7 873 777
ἐξ ὧν ἀφαιρηθῶσαν		
Θάνατοι, κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον, 4 794 498		
μετανάσται ἐξ Ἀγγλίας.....	649 742	
ὑπολογιζόμενοι μετανάσται εἰς		
Σκωτίαν, Ἰρλανδίαν κ.τ.λ.....	53 854	5 498 094
καθ' ὑπολογισμόν αὐξήσις.....	2 375 683	
πραγματικὴ αὐξήσις.....	2 627 667	
διαφορὰ ὑπὲρ τῆς πραγματικῆς αὐξήσεως.....	251 984	

Ὅθεν ἢ μὴ δικαιολογηθεῖσα εἰσέτι αὐξήσις εἶναι 251 984, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος λόγος διὰ τοῦ ὁποίου δυνάμεθα νὰ τὴν ἐξηγήσωμεν, ἐκτὸς τῆς ἐπιστροφῆς μεταναστῶν.

Τὰ ἀνωτέρω ἀρυόμεθα ἐξ αὐτῆς τῆς ἐκθέσεως τοῦ Γενικοῦ Ληξιαρχείου, καὶ τὸ ἀκριβές τῶν ἀριθμῶν τούτων ἐπεβεβαιώθη δι' ἄλλης ἐκθέσεως, γενομένης ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Μεταναστεύσεων, ἅμ' ὡς ἡ προσοχὴ αὐτῆς εἰλκυσθῆ εἰς τὸ πιθανὸν γεγονὸς τῆς ἐπανόδου μεταναστῶν. Κατὰ τὰ μέχρι τοῦ 1872 δέκα τελευταῖα ἔτη ὁ ἀριθμὸς τῶν μεταναστῶν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τοὺς λιμένας τοῦ Λονδίνου, τῆς Λιβερπούλης καὶ τῆς Γλασκώβης, ἦτο 342 617, δεικνύει δ' αὐξήσιν ἀπὸ 17 565 περίπου κατὰ τὸ 1863 μέχρι 45 016 κατὰ τὸ 1871 (κατὰ τὸ 1872 ἐπῆλθε μικρὰ τις μείωσις μέχρι 41 689)· καὶ ἐπειδὴ ὀλίγοι μετανάσται εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀποβιβάζονται εἰς ἄλλους ἢ τοὺς προμνημονευθέντας λιμένας, οἱ ἀνω ἀριθμοὶ θεωροῦνται παρὰ τοῦ K. Walker, ἑνὸς τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Μεταναστεύσεων, ἀρκούντως ἀκριβεῖς. «Ἀτυχῶς (λέγει ὁ K. Walker) ἡ ἐθνικότης τῶν μεταναστῶν τούτων δὲν διακρίνεται καὶ οὔτε ἔχομεν τὰ μέσα, ὅπως ἐξακριβώσωμεν τὸν

ἀριθμὸν τῶν Ἀγγλῶν, ἀλλ' εἰκάζω ὅτι ἡ μεγάλη πλειονότης σύγκειται ἐξ Ἀγγλῶν, Καναδῶν καὶ Ἀμερικανῶν. Ὅποια ὅμως ἡ τοῦ ἀριθμοῦ τούτων ἀναλογία μοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ εἶπω.» — Ἀλλῆν περίστασιν ἐπιβεβαιούσαν τὸ ἀνωτέρω συμπέρασμα δύναται τις ν' ἀρυσθῆ ἐκ τῆς καταστατικῆς τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς (αἱ ὁποῖαι εἶναι ὁ κυριώτερος τόπος, εἰς ὃν οἱ ἐξ Ἀγγλίας μετανάσται ἀπέρχονται), ὅτι δηλαδὴ οἱ μετανάσται δὲν διαμένουσι πάντοτε ὀριστικῶς ἐκεῖ. Οὕτως ἐκ τῆς ἀπογραφῆς τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν (κατὰ τινα σημείωσιν ἐν σελίδι 58 τοῦ παραρτήματος τῆς ἀνά χειρας ἐκθέσεως) προκύπτει ὅτι «235 091 ἄτομα, γεννηθέντα ἐν Ἀγγλίᾳ, πρέπει νὰ μετηνάστευσαν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας καὶ νὰ ἔμειναν ἐκεῖ, εἴτε ν' ἀντεκατεστάθησαν ὑπὸ ἄλλων, κατὰ τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τῶν ἀπογραφῶν τοῦ 1860 καὶ τοῦ 1870. Ἀλλ' αἱ καταστατικαὶ τῶν Ἀγγλικῶν μεταναστεύσεων ἀναφέρουσιν, ὅτι κατὰ μὲν τὰ δέκα ἔτη 1851—60 οὐχὶ ἥττονος τῶν 624 841 μεταναστῶν, ἐν Ἀγγλίᾳ γεννηθέντων, ἀνεχώρησαν διὰ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας, κατὰ δὲ τὰ ἔτη 1861—70 ἐπίσης 365 114. Ὡστε ὁ ὀλικὸς ἀριθμὸς γεννήσει Ἀγγλῶν μεταναστῶν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐξετασθέντα εἴκοσιν ἔτη ἦτο 989 955, ἀφαιρουμένων δὲ 471 797 μεταναστῶν ἀπομεινάντων ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἀριθμηθέντων κατὰ τὰ ἔτη 1850, 1860 καὶ 1870, ὑπολείπονται 518 158, οἵτινες πρέπει νὰ ἔγκατέλειψαν τὰς Ἠν. Πολιτείας, καὶ ἢ νὰ ἐπανέκαμψαν εἰς Ἀγγλίαν ἢ ν' ἀπῆλθον εἰς ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου.»

Οὕτως ἔχομεν τρεῖς πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν συμβαλλούσας μαρτυρίας περὶ ἀμπώτιδος τοῦ ἐξ Ἀγγλίας μεταναστευτικοῦ ρεύματος· α') τὸν ἐξακριβωθέντα ὑπὲρ τὸ προυπολογισθὲν ὄριον πλεονασμὸν τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος ἄλλως πως δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῆ· β') τὴν παρὰ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Μεταναστεύσεων χορηγηθεῖσαν μαρτυρίαν περὶ ἐπιστρεφόντων μεταναστῶν· καὶ γ') τὴν μαρτυρίαν, ἣν ἔχομεν ἐκ τῆς ἀπογραφῆς τῶν Ἠνωμέ-

νων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὅτι δηλαδὴ ὅλοι οἱ ἐκεῖσε ἀπερχόμενοι μετανάσται δὲν ἀποκαθίστανται πάντοτε ἐν τῷ τόπῳ. Περὶ τὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ σύνολον τῶν ἄνω μαρτυριῶν ἐπιβεβαιοῦται καὶ ὑπὸ γνωστῶν γεγονότων τοῦ καθημερινοῦ βίου. Ὅστις ζῆ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν ὁποίᾳ δῆποτε τῆς κοινωνίας τάξει, συχνότατα ἀπαντᾷ ἢ ἀκούει περὶ μεταναστῶν, οἵτινες ἐπέστρεψαν καὶ βεβαίως οἱ πλεῖστοι δὲν ἐλησμόνησαν, ὅτι ὁ κατὰ τὸ παρελθὸν φθινόπωρον ἐπισυμβὰς πανικός, καὶ μᾶλλον τούτου ἢ ἐπακολουθήσασα κατάπαυσις τῶν ἔργων πολλῶν τῆς βιομηχανίας εἰδῶν, παρεκίνησε πολλοὺς ἐν Ἀγγλίᾳ γεννηθέντας, εἰς Ἀμερικὴν δὲ νεωστὶ ἢ καὶ πρὸ καιροῦ μεταναστεύσαντας ἐργάτας, νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια.

Ποία ἦ αἰτία τῆς τοιαύτης διακυμάνσεως τοῦ πληθυσμοῦ; Ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1854—60 εἰσελθόντων εἰς Ἀγγλίαν ἦτο μόνον 74527 ἄνθρωποι, ὁ δὲ κατὰ τὰ 1864—70 πλεόν ἢ τριπλάσιος, ἦτοι 252 000, ἀφ' ἐτέρου ὁ διευθυντὴς τοῦ Γενικοῦ Ληξιαρχείου σπεύδει νὰ συμπεράνη, ὅτι «ἢ παροῦσα ἔκτακτος αὔξησις εἶναι λίαν πιθανῶς ἀποδοτέα, τὸ μὲν, εἰς τὴν ἐπιστροφὴν ἀνθρώπων ἐν Ἀγγλίᾳ μὲν γεννηθέντων, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διατριβόντων ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ, τὸ δὲ, εἰς τὴν ἐπάνοδον μεταναστῶν ἐκ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ἐν γένει ἐξ αἰτίας τοῦ ἐκεῖ μὲν ἐμφυλίου πολέμου, τοῦ μεσολαβήσαντος κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, ἐν Γαλλίᾳ δὲ καὶ τῇ λοιπῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ ἕνεκα ἐλλείψεως ἀσφαλείας, ἐξ ἧς ἐταράχθη ἡ τακτικὴ πορεία τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου.»

Χωρὶς βεβαίως ν' ἀμφισβητήσωμεν, ὅτι αἱ ἐν λόγῳ αἰτίαι ἐξήσκησαν ἐπιρροὴν τινα εἰς τὴν διακύμανσιν ταύτην τοῦ πληθυσμοῦ, φρονοῦμεν, ὅτι ἄλλα ἰσχυρότερα καὶ διαρκέστερα αἰτία πρέπει νὰ ἐπεβοήθησαν αὐτήν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκεῖθεν μεταναστῶν ἔλαβε τὰς μεγαλειτέρας αὐτοῦ διαστάσεις οὐχὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ἀλλὰ μετὰ τὸ πέρας αὐτοῦ. Τῷ ὄντι οἱ ἀριθμοὶ

τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Μεταναστεύσεων κατ' ὅλην τὴν μεταξὺ 1863 καὶ 1872 χρονικὴν περίοδον ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς εἰς τὸ Ἡνωμένον βασιλεῖον τῆς Μ. Βρετανίας εἰσελθόντας μετανάσταις.

1863.....	17 565	1868.....	33 626
1864.....	25 836	1869.....	36 047
1865.....	33 543	1870.....	41 528
1866.....	31 122	1871.....	45 061
1867.....	36 646	1872.....	41 689

Ὁ Ἀμερικανικὸς ἐμφύλιος πόλεμος ἐπερατώθη κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1865, ἦτο δὲ εἰς τὴν ἀκμὴν αὐτοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1863—64, ὡστε ἵνα ἀποδοθῇ αὐτῷ ἐπάνοδος μεταναστῶν εἰς Ἀγγλίαν, ἔπρεπεν αὕτη τότε νὰ ἐλάμβανε χώραν· ἀλλὰ κατ' ἐκεῖνα ἀκριβῶς τὰ ἔτη ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς Ἀγγλίαν εἰσελθόντων ἦτο μικρότερος τοῦ κατ' ὅλην τὴν ἐν λόγῳ δεκαετηρίδα κατὰ μέσον ὄρον ἐπικρατήσαντος. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἠπείρῳ ἔλλειψιν ἀσφαλείας, ἐπὶ δύο μόνον μῆνας κατὰ τὸ ἔτος 1866 καὶ ἐπὶ ἄλλους δώδεκα περίπου κατὰ τὰ ἔτη 1870—71 ὑπῆρξε πραγματικὴ τοιαύτη ἔλλειψις, ὅπως ἀναγκάσῃ ἀριθμὸν τινα Ἀγγλων, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀποκατεστημένων, νὰ ἐπιστρέψωσιν οἴκαδε.

Ὅπως δῆποτε παραθέτομεν πίνακα, ἐκ τοῦ ὁποίου πᾶς τις πείθεται, ὅτι ἡ Ἀγγλία, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν τελευταίων εἴκοσιν ἐτῶν (1851—71), ἐλάχιστα ἐζημιώθη ἐκ τῶν κατ' αὐτὰ μεταναστεύσεων· κατὰ τὴν δευτέραν μάλιστα δεκαετηρίδα τῆς ἐν λόγῳ περιόδου ἡ ἀριθμητικὴ ζημία ὑπῆρξεν οὐσιωδῶς μικρότερα, ἀκριβῶς κατὰ 1/4, τῆς ἐπὶ τῆς πρώτης. Οὕτω κατὰ μὲν τὰ ἔτη 1851—61 ὁ ἀριθμὸς τῶν μεταναστῶν ἦτο.....683 000 οἱ εἰς Ἀγγλίαν ἐλθόντες ὡς μετανάσται (συμπεριλαμβανομένων τῶν ἀπὸ Ἰρλανδίας καὶ Σκωτίας)..... 328 938 ἐπανακάμψαντες μετανάσται..... 74 527 403 465 Καθαρὰ ἀριθμητικὴ ζημία ἐπὶ δέκα ἔτη.....279 535

ἦτοι κατὰ μέσον ὄρον περί τὰς 28 000 ἀνθρώπων κατ' ἔτος.
 Κατὰ δὲ τὰ ἔτη 1861—71 μετανάσται.....703 000
 μετανάσται εἰς Ἀγγλίαν (ὡς ἀνωτέρω) 238 000
 ἐπανακάμψαντες μετανάσται.....252 000 490 000

καθαρὰ ἀριθμητικὴ ζημία ἐπὶ δέκα ἔτη.....213 000

ἦτοι κατὰ μέσον ὄρον περί τὰς 21 000 ἀνθρώπων κατ' ἔτος.

Ἐκ τούτων ἔπεται, ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν εἶναι χώρα, ἐξ ἧς ἀθροοὶ φεύγουσιν οἱ ἄνθρωποι, καθὼς ἐπίσης καὶ ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἐκ τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἀπερχομένων πείθονται ἐν τέλει, ὅτι οὐκ ἦτο καλλίτερον δι' αὐτοὺς, εἰς τὸ ἐμμενον εἰς τὸ πατριον ἔδαφος.

ΔΗΜ. Ρ. ΜΑΚΚΑΣ.

ΠΛΑΣΤΙΓΕ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ.

Ἐὰν προσέξωμεν εἰς τὰς ἡμερησίας τῶν ἀνθρώπων συναλλαγὰς, εἶναι τίς ἐπὶ τοσοῦτον πωλητῆς ἐφ' ὅσον εἶναι καὶ ἀγοραστής. Ἐὰν ἐπιθυμῇ ἵππον καὶ ἀγοράζει αὐτὸν δίδων ἀργύριον, ἄλλος ἐπιθυμεῖ ἀργύριον καὶ ἀγοράζει αὐτὸ δίδων ἵππον. Ὁ ἀρχαῖος λοιπὸν τύπος τῆς ἀνταλλαγῆς ἐπολιτίσθη διὰ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ νομίσματος, ἀλλὰ δὲν μετεβλήθη. Ἐκτὸς δὲ περιπτώσεως δωρεᾶς, ἀρπαγῆς ἢ ἐπαιτείας, τὸ πᾶν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ συναλλαγῇ συνίσταται εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν ἀνταξίων.

Ἡ ἔννοια αὕτη εἶναι οὐσιωδῶς σχετικὴ καὶ μέχρι τοιοῦτου μάλιστα βαθμοῦ, ὥστε τὸ δικαίωμα αὐτὸ τοῦ ἐν τῇ συναλλαγῇ ἰσχυροτέρου λειτουργεῖ ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ ὑπὸ τοὺς νόμους τῆς κοινωνίας. Ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀγορασταὶ καὶ πωληταὶ ἴστανται ἀπέναντι ἀλλήλων ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἐν ἰσορροπία ἢ πλάστιγγι τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν τιμῶν, κατὰ τὸν Galiani ὁ πρῶτος ἀνοίξας τὸ στόμα του, ἵνα ζητήσῃ τὸ ἀλλότριον, φυσᾷ ἐπὶ τοῦ ἀντικρυ μέρους τῆς πλάστιγγος, τὸ ὅποσον οὕτω καθίσταται βαρύτερον καὶ ἐπομέ-

νως πολυτιμώτερον. Ὁ ἰσχυρότερος λοιπὸν εἶναι ὁ δυνάμενος νὰ ἀνθέξῃ πλειότερον εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς προμηθείας τοῦ ἀλλοτρίου πράγματος. Πόση ποικιλία κατὰ τὴν ἐποψίν ταύτην! Ὄταν περί τὰς ἀρχὰς τοῦ 1873 οἱ πωληταὶ τῶν Ἀθηναϊκῶν μετοχῶν ἦσαν ἀναμφισβητήτως ἰσχυρότεροι τῶν ἀγοραστῶν, οὗτοι ὑπέκοντες εἰς τὴν τακτικὴν τῆς ἀσθενείας, ὑπερηκόντιζον διὰ τῆς πυρεττώδους πνοῆς αὐτῶν τὸ ἀντίθετον βᾶρος τῆς πλάστιγγος. Ὄταν ὁμως ἡ ἰσχὺς (ιδιότροπος πάντοτε ἐρωμένη) ἐγκατέλειπε τὰς τάξεις τῶν πωλητῶν, οἱ ἀγορασταὶ οὐδαμῶς ἔδειξαν φιλανθρωπότερα αἰσθήματα πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς πλάστιγγος καταπεπονημένην πνοὴν τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν.

Ἐν γένει ἐκτὸς τῆς ἀτομικῆς παρ' ἐκάστῳ συναλλαττομένῳ ἐπόψεως συντρέχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ σύνολον τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ κυκλοφορουσῶν ἰδεῶν. Μετὰ τὰς ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας ἀναπτύσσει ἡ ἐποχὴ π. χ. τῆς σιτοδείας, πολλάκις ἡ ἀφθονωτέρα σιτοπαραγωγὴ δὲν ἐπιτρέπει τοιαύτην κατάπτωσιν εἰς τὰς τιμὰς, ὅποια βεβαίως οὐκ ἐπήρχετο ἂν ἡ εὐφορία δὲν εἶχε πρὸ αὐτῆς τὰ φοβερά τῆς κοινωνικῆς συμφορᾶς ἔχνη. Παρατηρήθη ἐν Γαλλίᾳ, τῆς ὁποίας ἡ κατὰ τὰ ἔτη 1817 παραγωγὴ 48 ἑκατομμυρίων ἑκατολίτρων σίτου ἐξετιμήθη ἀντὶ 2 046 ἑκατομ. φράγκων, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἐν ἔτει 1820 παραγωγὴ 44½ ἑκατομ. ἑκατολίτρων ἐξετιμήθη πολὺ κάτω τοῦ ἡμίσεος, ἀντὶ 895 ἑκατομ. φρ. Ὁ λόγος εἶναι, ὅτι κατὰ τὸ 1816 εἶχε καταλάβει δεινὴ τὸν τόπον σιτοδεία, ἐνῶ κατὰ τὸ 1819 εἶχε προηγηθῆ σπουδαία ἐφορία.

Ἀπέναντι τῶν καταχρηστικῶν, οὕτως εἰπεῖν, τάσεων τούτων τῶν ἐν τῇ συναλλαγῇ ἰσχυροτέρων, ἀτόμων, τόπων ἢ ἐποχῶν, παρίσταται ἡ μεγάλη τοῦ πολιτισμοῦ δύναμις. Ὅσον αὕτη ἐμπεδοῦται καὶ ἀναπτύσσεται, τόσον τὸ δικαίωμα τοῦ ἰσχυροτέρου χαλιναγωγεῖται. Ὁ πλοίαρχος π. χ. ὅστις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, μετακομίζων τὰ ἐμπορεύματά του διὰ τῆς εὐεργετικῆς ἅμα δὲ καὶ τυχηρᾶς τῶν ἀνέμων βοήθειας εἰς τόπον ἐν μεγάλαις

διατελοῦντα στερήσεσιν, ἐποίει κέρδη ἀμύθητα, ἀνήκει πλέον εἰς λίαν μεμακρυσμένην ἱστορικὴν ἐποχὴν μετὰ τὸ ὀριστικῶς νῦν ἐπικρατήσαν σύστημα τῆς τηλεγραφικῆς καὶ ἀτμοκινήτου συγκοινωνίας. Μόλις ἐν αὐτῷ αἰ ἀνάγκαι ὀμλήσωσι καὶ πρὶν ἔτι, ἅμα τὸ ἐμπόριον τὰς προαισθανθῆ, εὐθὺς σχηματίζεται ἀνάλογον ρεῦμα προμηθευτῶν, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου τὰ πτερὰ τῆς ἰσχύος συστέλλονται, ἵνα ἀποκοπῆ οὕτως ἢ κατὰ τὰ ἐνόητα μᾶλλον ἐπιεικῆς τῶν πραγματειῶν τιμῆ.

Ὁ κύριος ἄξων, περὶ ὃν ἐν πολιτισμένη καὶ ὑπὸ νομίμους ἐγγυήσεις περιόδῳ στρέφονται οἱ κύκλοι τῶν τιμῶν, ἀποτελεῖται ἐκ τῆς φυσικῆς σχέσεως μετὰ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζήτησεως τῶν συναλασσομένων πραγμάτων. Ἐὰν ὑπετίθεντο εἰς δύο στρατόπεδα παρατεταγμένοι οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ πωλήσωσι καὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀγοράσωσιν, ὑπελογίζετο δὲ εἰς δύο ποσότητας τὸ σύνολον τῶν ἐκατέρωθεν ἐπιθυμιῶν, εὐκόλον ἦτο ἐκ τῆς ἀντιπαραθέσεως τῶν δύο ἀριθμῶν νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς μείζονος ἰσχύος τῆς ζήτησεως ἢ τῆς προσφορᾶς. Ὅλη ἡ τέχνη τοῦ ἐμπορίου εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου συνίσταται διὰ τῆς μεθόδου τῶν προσεγγίσεων. Ἐὰν ἠπατήθη, πληρόνει κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκκαθαρίσεως. Ἐὰν ἐπέτυχεν εἰς τοὺς προὔπολογισμοὺς αὐτοῦ, θησαυρίζει.

Δὲν ἀρκεῖ, ὡς παρατηρεῖ ὁ Roscher (Ἄρχαι Πολιτικῆς Οἰκονομίας § 100), ὁ ἀριθμὸς τῶν ζητουμένων ἢ προσφερομένων πραγμάτων· ἀπαιτεῖται ἡ ψυχὴ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζήτησεως τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖ ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη ἔντασις αὐτῶν. Χίλιοι κάτοχοι τῆς πραγματείας τὴν ὁποίαν ζητῶ εἶναι μὴδὲν ἀπέναντι ἐνός, ὅταν ἐκεῖνοι μὲν δὲν δίδουσιν αὐτήν, οὗτος δὲ τὴν προσφέρει. Ἡ ἔντασις τῆς ζήτησεως καὶ τῆς προσφορᾶς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀνάγκης, ἥτις κινεῖ ἀμφοτέρας. Κατὰ τοῦτο ἡ φυσιολογία τῶν τιμῶν περιέχει ποικιλλοτάτας ὄψεις. Ὁ ἀμπελουργὸς π. χ. ὅστις δὲν ἔχει τὴν εὐκολίαν τῆς ἀποταμιεύσεως, προτιμᾷ νὰ πωλήσῃ τὸν οἶνον του καὶ ἀντὶ 3 λεπτῶν

τὴν ὀκτῶ, ὡς συνέβη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν Τριπόλει. Ἐὰν δὲ κατὰ τοῦτο ὁ πωλητῆς τιμαλφῶν ἀντέχει πλειότερον, ὁποία ὁμως σύγκρισις μετὰ τοῦ σιτοπαραγωγοῦ καὶ τοῦ ἀδαμαντοπώλου ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς ἐντάσεως τῆς ζήτησεως! Ἐνῶ μυριάδας στομάτων ζητοῦσι τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ὀλίγιστοι χεῖρες εἶναι δυστυχεῖς, διότι δὲν φέρουσι τὰ δεσμὰ τῶν πολυτίμων δακτυλίων.

Ἐν γένει ἐπὶ κανονικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἡ μὲν παραγωγικὴ τῆς πραγματείας δαπάνη ἀποτελεῖ τὸν ἕνα πόλον τῆς σφαίρας τῶν τιμῶν (ὑποτίμησις), ἡ δὲ ἀναγκαιότης τῆς πραγματείας τὸν ἕτερον (ὑπερτίμησις). Ἐνῶ πρὸς τὸν πρῶτον στρέφονται τὰ ὄμματα τῶν ἀγοραστῶν, πρὸς τὸν ἕτερον ἀποβλέπουσιν ἰδιαιτέρως οἱ πωληταί. Ζωηρότης ἀναγκῶν καὶ ἄφθονα μέσα πρὸς θεραπείαν αὐτῶν εἶναι τὸ ἰδανικὸν τῆς ἀγορᾶς τῶν πωλητῶν. Ἀπ' ἐναντίας αἱ δαπάναι τῆς παραγωγῆς εἶναι ὁ καθολικὸς σκοπὸς τοῦ κοινοῦ τῶν ἀγοραστῶν. Τοιαῦται αἱ καθολικαὶ τάσεις τῆς οἰκονομικῆς ἁρμονίας. Ἐὰν δὲν λείπουσιν αἱ ἐξαιρέσεις τῆς διαταράξεως αὐτῆς μέχρι τοῦ σημείου, καθ' ὃ ἡ τιμὴ καταβαίνει ὑπὸ τὴν δαπάνην τῆς παραγωγῆς, ἢ ἀναβαίνει ὑπὲρ τὸ μέτρον τῆς ἀνάγκης καὶ τὰ μέσα τῆς θεραπείας αὐτῆς, αἱ ἐξαιρέσεις αὗται εἶναι παροδικὰ φαινόμενα ἐν ἐποχαῖς οἰκονομικῶν τρικυμιῶν, μετὰ τὰς ὁποίας ἀποδεικνύεται, ὅτι αὐτὸ τὸ ὄργανον τῆς καταστροφῆς ἐπαναφέρει ἐκ νέου τὴν ἁρμονίαν.

Χ Ρ Ο Ν Ι Κ Α .

Τὰ δύο τρίτα τοῦ ἔτους παρήλθον ἄνευ προὔπολογισμοῦ. Ἐὰν ἐξαίρεσωμεν ἕνα φαρμακοποιὸν τῶν Ἀθηνῶν, ὅστις, ἀρνηθεὶς νὰ πληρώσῃ τὸν φόρον του λόγῳ ἐλλείψεως προὔπολογισμοῦ, ἠναγκάσθη διὰ τῆς βίας, οἱ λοιποὶ φορολογούμενοι ὑπέκυψαν ἀγογγύστως εἰς τὴν δύνάμιν τῶν εἰσπρακτῶρων.

— Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς συντηρήσεως τῆς

ἐπικρατείας κείται ἀντικρου τῆς συνταγματικῆς ἀληθείας. Ἄλλ' ἔ-
ταν λαός τις θέλει ἀμφοτέρως, πρέπει νὰ εὑρεθῇ τρόπος, ἵνα μὴ συν-
τρίβῃται ἢ μὲν εἰς τοὺς πόδας τῆς δέ. Σύνταγμα χωρὶς προσιψή-
φισιν προϋπολογισμοῦ εἶναι πλοῖον χωρὶς ἀτμὸν καὶ χωρὶς ἰστία.
Ἐὰν κινῆται, τὸ ὀφείλει εἰς τὴν βίαν τῶν ἀνέμων καὶ τὸν σάλον
μᾶλλον τῶν κυμάτων ἢ εἰς τὴν ἀξίαν τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης.

— Ἐνώπιον τῶν νεωτέρων τάσεων τῆς ἡμετέρας κοινωνίας ἀπο-
ρεῖ τις διὰ τὴν ἐν τῷ διοικητικῷ αὐτῆς πνεύματι ὀλοσχερῆ σχεδὸν
καθυστέρησιν τῆς περὶ τὰς τέχνας ἐκπαιδεύσεως. Κατὰ τοῦτο ἡ Ἰ-
ταλικὴ πρακτικὴ εἶναι σοφωτάτη διδάσκαλος, διότι περιέχει 295
τεχνολογικὰ σχολεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων 63 συντηροῦνται ὑπὸ τῆς Κυ-
βερνήσεως, 70 ὑπὸ τῶν δήμων καὶ 162 ὑπὸ τῶν δήμων ὁμοῦ καὶ
τῆς Κυβερνήσεως. Ἴνα κρίνῃ ἕκαστος περὶ τῆς ἐν τοῖς σχολείοις
τούτοις ἐργασίας, ἀρκεῖ ἡ σημείωσις, ὅτι ἐν μόνοις τοῖς πρώτοις 63
κατὰ τὸ 1871—72 ἐδιδάχθησαν 6 188 άτομα.

— Ἡ πολιτικὴ φιλία τοῦ αὐτοκρατορισμοῦ τῆς Ρωσσίας πρὸς
τὸν δημοκρατισμὸν τῆς Ἀμερικῆς δὲν ἐμπόδισε τὸν πρῶτον νὰ μὴ
ἀναγνωρίσῃ ἐπ' ἐσχάτων τὴν Ἰσπανικὴν δημοκρατίαν, ἀντιτιθέμε-
νος πρὸς τὰς Γερμανικὰς περὶ τούτου ἰδέας. Σπουδαῖον σύμπτωμα
μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων τῆς Ἀρκτου αὐτοκρατοριῶν, τὸ ὁποῖον,
ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῆς γενικῆς τῶν συμπερόντων τάσεως, ἐξηγεῖ πολλά
μυστήρια τῶν περαιτέρω σχέσεων τῆς Ἀρκτου πρὸς τὴν Μεσημβρίαν
ἀπὸ τῆς μιᾶς πρὸς τὴν ἑτέραν τῶν δύο ἄκρων τῆς Εὐρώπης χερσο-
νήσων, τῆς Ἰσπανικῆς ἤτοι καὶ τῆς Ἑλληνικῆς.

— Ἡ πρόξενικὴ δικαιοδοσία τῶν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ
ἀλλοδαπῶν εἰσέρχεται εἰς νέαν ἐντελῶς φάσιν κατὰ πρῶτιστον λό-
γον ἐνδιαφέρουσαν τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἀπανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς
ἀποτελοῦσι τὸν κυριεύοντα πληθυσμὸν. Ὅσαι ἐπικράτειαί εἶναι ἐφω-
διασμένοι διὰ μεγάλης δυνάμεως ἢ ἔχουσιν ὀλίγους ὑπηκόους καὶ
μικρὰ κατὰ τὰς ἡμετέρας θαλάσσας συμφέροντα, φαίνονται μᾶλλον
εὐνοϊκαὶ εἰς κατάργησιν θεσμῶν, στηριζομένων εἰς προαιωνίους συν-
θήκας. Διαφέρει τὸ ζήτημα τῆς περαιτέρω βελτιώσεως τῆς πρόξε-
νικῆς δικαιοσύνης ἀναλόγως τῶν ἐπιτοπίων ἐγγυήσεων καὶ τῶν κα-
θολικῶν τοῦ ἐμπορίου ἀρχῶν.

Ἐν Κηφισίᾳ, 1 Σεπτεμβρίου 1874.